

Ազգ

21 Հունիս 2019 ՈՐԻՔԱԹ 24(5571)

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹՅԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Նախ՝ աշխատել ճանաչելու Սփյուռքը

Անցնող շաբաթվա ընթացքում Սփյուռքի հետ անմիջականորեն կապված երկու իրադարձություն արձանագրվեց Հայաստանում: Առաջինը՝ վարչապետը նշանակեց Սփյուռքի գծով հանձնակատար, որը փոխարինելու է գալիս փակված կամ կրճատված Սփյուռքի նախարարությանը, կառավարման այդ ոլորտը դնելով բացառապես իր անմիջական վերահսկողության տակ: Երկրորդ՝ 28-րդ անգամ գումարվեց «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի միջոցով առավելաբար սեփական բնույթի առաջադրամների մթնոլորտում, առանց գործնական ծրագրերի հայտատուի:

համակրական-խոսքային աջակցությունից տղավորված: Դա նաև արդյունք է Սփյուռքը չճանաչելու, ճանաչելու կարիքը չգիտակցելու: Համեմատելով, հենց որ վարչապետն ու հանձնակատարը կներկայացնեն Սփյուռքի նկատմամբ իրենց հայեցակարգը եւ կսկսեն գործել, հայնժամ մենք կկարողանանք գնահատել այդ նշանակման եւ ընդհանրապես այդ դաժանի ստեղծման նպատակահարմարությունը:

Գալով մյուս իրադարձությանը՝ անհրաժեշտ է ընդհանրական մի դիտարկում անել. 28-րդ միսը նման էր նախորդներին թե՛ ներկայացուցչականության, թե՛ արարողակարգային, թե՛ ծրագրումների եւ թե՛ բովանդակային սնամեղության տեսակետից: Միակ սարքերությունը նախորդներից հանրապետության նախագահի ու վարչապետի ծրագրային, մոդայիկ բառով՝ սեյլականների մասնագետներն էին, ուստի իրենց խորհրդային իմաստով: Հանրապետության նախագահինը՝ «21-րդ դարի մարտահրավերներին համահունչ հոգեբանությամբ, մեթոդ, գործելակերպով, կառուցվածքով, ծրագրերով, կանոնադրությամբ, անգամ հոգաբարձուների խորհրդի կազմով» փոխվելու անհրաժեշտության շեշտադրումով, իսկ հանրապետության վարչապետինը՝ համազգային հանգանակությունը համահայկական փոխափոխության, այն մեր համազգային բյուջեի վերածելու ուղեցուցիչով: Միաժամանակ, վարչապետը մեղադրամբ հնչեցրեց «հայկական ներքին իմիջին հարվածողների» հասցեին, առանց նշելու, որ այդ հարվածներից մեկն էլ իմն է հասցրել՝ խայսառակ ձեռով աշխատանքից ազատելով հիմնադրամի նախկին սեփական, մինչդեռ կարելի էր, եւ ղեկ էր, նրան հեռացնել առանց հրադարձության: Այնուամենայնիվ, 28-րդ միսը արարողակարգային, կանոնադրությամբ, անգամ հոգաբարձուների խորհրդի կազմով» փոխվելու անհրաժեշտության շեշտադրումով, իսկ հանրապետության վարչապետինը՝ համազգային հանգանակությունը համահայկական փոխափոխության, այն մեր համազգային բյուջեի վերածելու ուղեցուցիչով:

Ու ֆանի որ այդ երկու իրադարձություններն էլ անցան ներառական լարվածության ընթացիկ բորբոսումների մթնոլորտում («Քաղաքացիական դաշինքի» կուսակցության համագումար, Ռոբերտ Զոհարյանի դատական գործ, Ռուսաստանի դեսպանի հանդիպում 37 երկրորդ նախագահի հետ եւ դրան հետեւած «դիվանագիտական սկանդալ», բողոքի մեծ ու փոքր ցույցեր, լեզվակոխներ եւ այլն), առաջ կարիք կա գոնե հակիրճ անդրադառնալու մեր լայն հասարակության ուսուցողական թերթի ներկայացված, բայց համազգային առումով խիստ կարեւոր այդ երկու իրադարձություններին:

Ոչինչ ասած չենք լինի, եթե չասենք, որ Սփյուռքի գծով վարչապետի հանձնակատար Չարեհ Սինանյանի նշանակումը միանգամայն չընդունվեց առավելաբար Սփյուռքը ներկայացնող ֆաղափական եւ հասարակական որոշ քաղաքականների կողմից: Մինչ, օրինակ, դաժանակամարտ քաղաքականներից գոհունակության ձայներ էին հնչում Գլենդելիի նախկին ֆաղափական եւ ֆաղափային խորհրդի անդամ Զ. Սինանյանի նշանակման առթիվ, Հնչակյան կուսակցության Կալիֆոռնիայի վարչությունը առանձին հայտարարություն էր (ես՝ մեր 2-րդ էջը) դժգոհություն էր հայտնում եւ բացատրում այդ դժգոհության դասառը՝ նորանցանակ հանձնակատարը դաժանակամարտ դիրքորոշում է ունեցել իր նախկին դաժանակամարտության ընթացքում: Եղան նաեւ այլ առարկություններ, ինչպես՝ հանձնակատարի ԱՄՆ-ից լինելը կարող է դուր չգալ ռուսներին, նրա՝ աներիկյան մեկ գաղթաբանի (հայաստանցիների հարազատ արտաստությունը՝ Լուսից) լինելը անստեղծելու ենթակա է դարձնում մեր մյուս՝ եվրոպական, միջինարեւելյան եւ իրանահայ գաղթաբանները, եւ այլն, եւ այլն:

Ինչեւիցե: Ինչպես ասվեց, բացի վերոհիշյալ ելույթներից հասկանալի էր նաեւ բան չկար 28-րդ համաժողովում: Ելույթներ՝ որոնցում արտահայտված մեթոդը դեռեւս ղեկ է վերածվել գործի, ֆանգի՝ միայն արմատապես փոխելով հիմնադրամի աշխատանքային գրեթե բոլոր մեխանիզմները, գործունեության սարդուլությունը, չափանիւթները, խորհրդակցությունը, կարելի է մեր ժողովրդի ներքին համադաստիսան արդյունք ակնկալել: Եվ դա ղեկ է անել, ինչպես գրել են նախկինում, առաջին հերթին հիմնադրամը դուրս բերելով ղեկավար գործադիր իշխանությունների «հոգաբարձությունից», այլ խոսքով՝ առաջադրականացնելով այն, եւ 37 հաջորդական կառավարություններին թողնելով Հայաստանի եւ Արցախի հանրապետությունների համար ըստ առաջնահերթությունների՝ ենթակառուցվածքի զարգացման ծրագրեր առաջարկելու, դրանք նախահաշվարկ կատարելու դասակարգությունը:

Մի կողմ թողնելով այդ եւ մյուս բոլոր վերադարձությունները՝ ղեկ է նկատել, որ նորանցանակ հանձնակատարը, լինելով ճարտիկ, ամերիկյան ներառական հարցերում հմուտ գործիչ, դեռեւս մեզ չի ներկայացրել իր հայեցակարգը Սփյուռքի նկատմամբ, ինչը չի արել նաեւ, ավելի կարեւորը, վարչապետը, որը, իմ տղավորությամբ, նրան դաժանի է կոչել բացառապես անձնական համակրանքի, այսպես կոչված՝ «թավեյա հեղափոխությանը» Լուսի՝ նախկին հայաստանցիների եւ հասկապետ Welfare-ից կախյալ զանգվածի

Սոցանցային ատելությունը կրակոց արձակեց Գերմանիայում

Այն բանից հետո, երբ վերջերս Գերմանիայում սկսեց ֆնտարկվել ղեկավար օրհնագի սեփական որոշ բաների հանդեպ արեւելագերմանացիների դժգոհությունը, սկսեցի մտածել, թե մեր հեռու աշխարհներն այդուհանդերձ մեծ են իրար: Ելի զուգահեռներ կան՝ սոցանցերում օրեօր անող աշխարհային մթնոլորտը, որ ԳՂԴ-ում սեփական ընդգծվեց փախսականներին ընդունելու որոշումը համընթաց, բորբոսեց ծայրահեղ ազդերի, ծայրահեղ ձախերի, ծայրահեղների ու մյուսների վիրտուալ, վերալ տայնարը, որ շաբաթներ առաջ հրազենային դիմապարկ կրակոց դարձավ՝ խելով իր սան դասագամբում կանգնած Հեստերի վարչական քաղաքներից մեկի ղեկավար ֆրիսոնյա- դեմոկրատ Վալտեր Լյուբկեի կյանքը... Ծայրահեղ աջ հայացքներ դավանող մի կասկածյալ ձեռքակալվեց, բայց երեկ հայտնի դարձավ, որ նախկինում հարձակման թիրախ դարձած ու դասահակամությամբ ողջ մնացած Զյուլի ֆաղափային Հեմրիտե Ռեբեր, Ալթենայի քաղաքի Անդրեաս Դոլբայնը, ինչպես նաեւ այլք, մահվան ստառնալիքով նամակներ են ստացել: Լրագրողները խոստովանեցին՝ հոգնել են սոցանցային այդ աշխարհային, բայց՝ սա մարտահրավեր է մասնագիտությանը: Մեղավոր ենք նաեւ մենք, որ բավարար չենք լուսաբանել՝ կարեւոր մյուսը՝ «հանձնելով» սոցանցերի «ֆաղմեկնաբաններին»:

ԱՆՏԻՏՆ ՏՈՒՄԵՓՅԱՆ, Գերմանիա

Աղբահարության դեմքը. Եղեգիս

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Մտանով, նույն խորագրի ներքո, սկսում ենք դարձնելու հրատարակել մեր աշխատանքային ուղեգրությունները դեմքի Հայաստանի սարքեր՝ հասկապետ ծայրամասային քաղաքներ, ընթերցողներին ներկայացնելու համար այդ քաղաքների գյուղերում ու նախկին ավաններում բնակվող մեր ազգաբնակչության կյանքը՝ ընդհանրապես դժվարին, չֆավորական առօրյան: Զգուցացնում ենք, որ դա չի լինելու հաճելի, հովվերգական ուղեգրություն: Ընդհակառակը:

150-200 դրամ են ստանում, իսկ մանրակը երեւանյան շուկայում վաճառվում է 700-1000 դրամով: Հետո գալիս է ընկույզի սեզոնը: Նույն կերպ է իրացվում նաեւ ընկույզը՝ հավաքող-չարչարվողին՝ գրոցներ, վերավաճառողին՝ 3-4 գրով թղթադրամներ:

Բողոքելու կամ դժգոհելու իմաստ չկա. եթե բնության սկած բերք ու բարիք վաճառող չլինի, եղեգիսների գրողները՝ սարիներով փող չի մտնի: Իսկ գնալ Երեւան հասնել, թե ինչ է մանրակն ու ընկույզը թանկ գնով վաճառել են ուզում, հազարից մեկն է ի վիճակի: Աշխատանք ամբողջ գումարը ճանապարհաձախ կդառնա: Եղեգիսից Երեւան հասնել չի կարող, Վայոց ձորի մյուս հեռավոր գյուղեր

Երեւանից դուրս եկանք. Արարատի մարզով ճանապարհվում ենք Վայոց ձոր: Վայի բուսաբանական ժայռերը, կարկանդակ փոփոխվող բնաշխարհը, հունիսյան կանաչն ու ճանապարհի աջ ու ախյակ բարձրացող ընկույզներն ու թթենիները մարդու սիրտը հրաշքաբեր են ցերեպայմանը են լցնում: Առջեւում Եղեգիս խոտերացված համայնքն է: Այն Երեւանից 140 կմ հեռու է, ներառում է 12 գյուղ եւ ունի 6000 բնակիչ: Այս սյվալները համայնքի ղեկավարն անգիր կարող է ասել, բայց նաեւ կավելացնի՝ Եղեգիսում աղբահարությունը 35-45 տկոսի է հասնում: Մայիսին գյուղացիները դաժան ու հանդից մանրակ են հավաքում, հանձնում «մանրակի գործ մանող» համապատասխաններից մեկին, որը մեծ ավտոմեքենա ունի, մանրակը բեռնում է, սանում Երեւանում 3-րդ, 4-րդ վերավաճառողներին հանձնում, վերադառնում, գյուղացիներին իրենց հասանելի փողը տալիս, իր բաժինն էլ վերցնում: Ի դեպ, այս հոյակապ սցենարի հիմնական չարչարվողները՝ մանրակը դաժանից հավաքող-հանձնողները, 1կգ-ի դիմաց

ից էլ հազարից մեկ են ֆաղափ գնում: Ծանադարները սարսափելի են, դիվային, ահասարսուռ: Որքան հեռանում ես մայրաքաղաքից, կենսական խնդիրներն այնքան բազմաձեւ են արմատացած են դառնում: Իսկ խնդիրների խնդիրը ճանապարհներն են: Դժվարանցանելի ճանապարհների դասառնող գյուղերը մեկուսի, ներանմուխ կյանքով են աղոթում:

Քաղաքակրթությունը, 21-րդ դարի կենցաղավարությունը դեռ չեն թափանցել մեր երկրի հեռավոր բնակավայրեր: Ու աղբահարություն ասվածը ոչ ոք լիարժեք չի կարող դասակարգել, մինչեւ սեփական աշխարհը չեստեսի մեր հեռավոր գյուղերում արմատները խրած ընչազրկության իրական դեմքը: ➔

Գյուլբենկյան հիմնարկությունը 622 մլն դոլարով Թաիլանդին է վաճառել էներգետիկ հողի ինքնը

Լիսաբոնում սեղակայված եւ գործող Գալուս Գյուլբենկյան հիմնարկությունը հայտարարել է, որ դասարան է 622 միլիոն դոլարով Թաիլանդի «PTT Exploration and Production» ընկերությանը վաճառել իր «Partex» էներգետիկ հողի ինքնը:

«Գործարքը նպատակ ունի վերածելով իր հիմնարկում բազային ակտիվները, որոնք հիմնականում ղեկ է առաջնորդել երկարաժամկետ նպատակները», նշել է այդ առթիվ հիմնարկության հոգաբարձուների խորհրդի նախագահ **Իզաբել Մոսան**:

«Partex»-ը, ըստ ստացված հաղորդագրության, ներկայիս հիմն էրկրներում (հիմնականում Օմանում եւ Արաբիան Միացյալ Եմիրություններում) ներդրումներ է իրականացնում յոթ նավթային եւ գազային ծրագրերում:

«Գործարքը մասնավորապես Թաիլանդի ընկերությանը հնարավորություն է տալու դառնալու Օմանի ամենամեծ նավթահանքի կոնսորցիումի անդամ եւ մեծացնելու հեռագայում ներդրումների հնարավորությունները Մերձավոր Արեւելքում», արձագանքել են Թաիլանդում: Դրանով PTTEP-ն 16.000 բարել նավթ է կարողանալու հավելյալ արտադրել օրական:

Գործարքը նախատեսված է ավարտել մինչեւ այս արվա վերջ: Գալուս Գյուլբենկյան հիմնարկությանը որոշեց ֆինանսական խորհրդատու գործուն է «Gefferies International Limited» ընկերությունը:

Ավելացնենք, որ Գալուս Գյուլբենկյանը (1869-1955), որ աշխարհում ծանոթ է որդես «Պարոն 5 տկոս», Պորտուգալիա էր սեղափոխվել 1942-ին: «Partex-ը» հիմնարկությանն է դասակարգել ավելի քան 60 արի:

Որոգայթներ Փաշինյանի ճանապարհին՝ Հայաստանում եւ նրա սահմաններից դուրս էջ 4

«Առեւտրային պատերազմներ», ԱՄՆ-ՉժՀ եւ այլք էջ 10

ՅԱԿՈԲ ՄԻԶԱՅԷԼԵԱՆ

Շնորհանդեսներ

Ժամանակին «գինեձօն» կըսէինք նորա-
սիոյ գիրքի մը «մկրտութեան» արարողու-
թեան: Այսօր «Շնորհանդես» կըսեն
սփիւռահայերը, իսկ Հայաստանի մէջ, ուր
ամէն բան տղելու եւ կարճեցնելու հակա-
մեծութիւն կայ,- բացի չարախօսող լեզու-
ներէն,- կրկնուած վանկ մը ջնջելու են ու
դարձուցեր «Շնորհանդես»:

Հինէն եկած գեղեցիկ սովորութիւն մըն
է, ուր գրասէր մարդիկ հաւաքուած կըլլան
սրահի մը մէջ, մասնակցելու համար գիր-
քին գինեձօնման խորհրդաւոր տօնակատ-
ութեան:

Անուշտ յիշեալ արարողութիւնը հիմնա-
կան օրինակ ունեցեր է նորածինի մը եկեղե-
ցական մկրտութեան արարողութիւնը, ուր
օծումը կըլլայ մկրտութեան ասագանին մէջ
սրբալոյս միւռօնով: Այսօրինակ «մկրտու-
թիւններ» կըլլան նաեւ բնակարանմանի
տօնի, զենուած ոչխարին արհնով կօծելու
սան դռան ու դասերը, նոյնը՝ նոր գնուած
ինճնաւարժի մը եւ նման այլ տարագաներու:

Շովհապէաց բաղաճներու կամ նաւա-
հանգիստներու մէջ նոր շնորհանդեսներ
մը ջուր իջնելը կը շնորհաւորեն շնորհանդես-
յով լեցուն շեղով հարուածելով անոր կողմ:
Տեսակներն ու ձեւերը բազմաթիւ են,
սակայն բոլորին մէջ կ'առանձնանայ գիր-
քի հայաստանեան շնորհանդեսը, ուր
գինիի բացակայութեան, օծումը կըլլայ
անվերջանալի խօսքերու հեղեղով:

Չէ՞ դաստիարակ, որ այսօրիսի հանդիսու-
թեան մը խօսողներուն թիւը տատանուի
դասեր ըլլայ: Մենք վարժուած էինք մեր բնա-
կավայրերուն մէջ առաւելագոյնը երեք հո-
գիններու խօսածները ունկնդրելու, որոնցմէ
մէկը կը ներկայացնէր գրողը, երկրորդը կը
ներկայացնէր գիրքը, իր գանազան դրա-
կան կողմերը վեր առնելով, եւ երրորդը՝
գրողը ինքը, որ բեմ կը բարձրանար շնոր-
հակալական խօսք ուղղելու համար, որմէ
եսֆ գիրքին ծննդոցն հետ առնչուող անձե-
րու ձեռամբ գինի կը հեղուէր գիրքին վրայ,
եւ վերջ:

Իսկ այստեղ... կարծես խօսք առնելու մը-
ցում կայ, մէկը միւսին ետեւէն՝ ընդհանրա-
դէպ յանդաստեղծելու կարողարեալ ու
չափազանցեալ գովասանքներով: Յասակ
կը դառնայ, որ խօսք առնողներուն մեծ
մասը գիրքը չէ կարդացած իսկ, կամ ալ
թերթաւոր է միայն, եւ իբր թէ գաղափար
կազմել, եւ վստահելով իրենց լեզուական
կարողութեանց, մարդիկը իրենց քանակին
դարձնուածները կը թափեն մրափելու
թելանձով: հանդիսաստեղծներուն գլխուն:

Կրնայ դաստիարակ, որ հանդիսութիւնը ճո-
խացնելու համար գեղարուեստական յայ-
տագիր մըն ալ ի գործ դրուի՝ մէկը երգէ,
միւսը ասումնօրէն, երրորդը մըն քան մըն
ընթացք օրուան զոհաստեղծները վրայ դրուած
գիրքէն, որ եթէ լեզու ունենար, յիշի յո-
ռար: «Ալ հերիք է, զիս հանգիստ ձգեցէք,
ձեր շնորհով գովասանքներուն մէջ չունիմ,
եթէ իսկապէս զիս յիշի գնահատէք, ձեր
ձեռքերուն մէջ առէք զիս ու կարդացէք»:

Իրաւ որ մենք մեծակրթաւոր, արուեստա-
ւոր ու գրականաւոր ազգ ենք, բայց բանի
մը համը հանելու մէջ ալ անգուգական
ենք: Չենք զոհանար լակոնական դիմուկ
ընտելիլով եւ ձգախօսելով լարի մնամ խօսքը
կը քաշենք, կ'երկարենք, հա՛, կ'երկարենք,
անընդհատ կարծելով, որ քիչ է մեր խօսա-
ծը ու քանի բեմի վրայ ենք, քիչ մըն ալ վա-
յելենք տօնածախով:

Այսօրինակ կացութեանց մէջ կըլլան
յաճախ ձեռնարկի մը բացման խօսք կա-
տարողները, որոնք շատ անգամ օրուան բա-
նաստեղծներ հետ մըցումի տլոյրի մէջ կ'երկար-
են, հա՛, կ'երկարեն իրենց խօսքը, երբեմն
ալ օրուան միւսին կալուածէն ներս մտնե-
լով ու բանաստեղծները կացութեան մաս-
նակցելով:

Նման վիճակներ կը ստեղծեն նաեւ հե-
ռաստիկի դաստեղծները վրայ երեցող հար-
ցազրոյց կատարողները, որոնց անվերջա-
կէտ հարցումները յաճախ աւելի երկար
կըլլան, քան հարցադրող անձին դաս-
տեղծները:

Այս յիշածներու շատ խօսքներուն ա-
նուանելը մեղմ կըլլայ, ասոնք անմեղմա-
կատարութեան ցցուն օրինակներ են, որոնց
հերոսները կը վիսպան մեր շուրջը:

Կ. Պոլսոյ դաստիարակական տեղադրանքի
ընթացքները նշանակալից հունիսի 27-ին

Դրանով սկսւում է պատմութեան զործընթացը

ՅԱԿՈԲ ԶԱԵՐՅԱՆ

Հունիսի 18-ին, ինչպէս այդ
մասին տեղեկացնում է Պոլսոյ
«Հայ թերթ» կայքէջը, վկայակոչե-
լով «Նոր մարմար» թերթին, Կրո-
նական ժողովը նիստ է գումարել
դաստիարակական եւ դաստիար-
ակ տեղադրանքի ընթացքները
հունիսի 27-ին Եկեղեցական հա-
մագումար-ժողովը հրավիրելու որո-
շում է կայացրել: Նիստին մաս-
նակցել են դաստիարակ փոխա-
նորդ Արամ արք. Աթեոյանը, Կրո-
նական ժողովի անդամներ Սա-
հակ Եղոյ, Մաւաթյանը, Զաֆեոյ
Վրդ. Օհանյանը, Զաֆեոյ
Պաղիկյանը եւ այլ հոգեւորա-
կաններ:

Հիշեցնում կարգով նշենք, որ Կրոնա-
կան ժողովը, հակառակ Սահակ արքա-
զանի առարկումներին, ապրիլի 29-ին
հրավիրած նիստում, ընդառաջելով Ա-
րամ արքազանին, որոշում էր կայացրել,
որ դաստիարակ ընթացքներն անց-
կացվեն փոխանորդի գլխավորությամբ:
Այդ որոշումը, սակայն, չեղարկեց
հայաստանի միջին 13-ին, երբ դաստիարակ-
ական յայտարարութեամբ ներքին գործերի
նախարար Սուլէյման Սոլյուքը:

Նախարարին ուղեկցել էր Սամբուի մա-
հալագաղտէ Ալի Երիւթյանը: Հանդիմա-
նը, բացի Արամ արք. Աթեոյանից, ներկա
են եղել Սահակ Եղոյ, Մաւաթյանը, «Ար.
Փրկիչ հայկական հիվանդանոց» հիմ-
նադրամի նախագահ Պետրոս Շիրիճօղ-
լուն, ինչպէս նաեւ Հոգեւոր խորհրդի ան-
դամները: Հանդիմանը տեւել է 40 րոպէ,
դրա վարժին նախարար Սոլյուքը ասել է,
որ նորաստեղծ դաստիարակ ընթացք-
ներն անցկացվեն տեղադրանքի գլխա-
վորությամբ, ինչպէս եկեղեցական կառու-
նադրութեան է դաստիարակ, որից հետո
անցնել դաստիարակական ընթացքներին:

Ներքին գործերի նախարարը միաժա-
մանակ ընդգծել է, որ նույն կարծիքին է
նաեւ նախագահ Երոլլայանը: Ըստ ասե-

մայնի Սոլյուքի այս խոսքերը առիթ են
սվել թուրք հեղինակ Սեւիլե Զաֆեոյանի
գրի առնելու մայիսի 14-ին «artigercek.com»
կայքէջում «Սոլյուքի անակնկալ այցելութիւնը
դաստիարակ-
ական միջին 18-ին միջոց գնահատե-
լիս մասնաճեղ է դաստիարակ ընթացք-
ներն ըստ դաստիարակ անցկացնելու
կարեւորութեան, ապա անդադարձել է
դաստիարակ տեղադրանքի մասին: Ահա
թե ինչ է ասել նա. «Պետք է ուղղակիորեն
տեղադրանքի վրայ բարձր ընթացքի գործըն-
թացը գործադրութեան ու արդար եւ
անկողմնակալ ընթացքներին դաս-
տիարակական ընթացքները: Տեղադրանք-
ներն ընթացքները ղեկավարելու եւ
ընթացքներն ձեւակազմելու ճշտելու հա-

մար հաստատուած դաստիարակ չէ եւ
չի կարող թելանձուներէ միջոց դասա-
վորի դեր ունենալ»:

Այնուհետեւ Սահակ արքազան
ասել է, որ տեղադրանքի ընթացքները
կկատարուին նախաձեռնական մարմինը
եւ գործընթացի մէջ կ'ներգրավվի
Թուրքիայի Հանրապետութիւնը: Նրա
հավաստմամբ 15 հոգանոց մարմին
մաս կկատարեն 2 հոգեւորա-
կան եւ 13 աշխարհական: Մաւա-
թյանը դաստիարակ տեղադրանքի
ընթացքներուն կարեւոր տեղ է հաս-
կացրել նաեւ Պոլսոյ հայկական եկեղե-
ցիներէ թաղային խորհուրդներին:

Ինչ վերաբերում է Արամ արք. Աթեոյ-
անին, ապա նա էլ մայիսի 19-ին դաստա-
խանել է «Հայ թերթ» տեղադրանքի
ընթացքներն առնչվող հարցերին: Սրբա-
զան ասել է, որ ինքը չի մտնելու տեղա-
դրանքի ընթացքները մէջ, ապա եւ
ավելացրել է՝ «Առանց իմ մասնակցութեան
այդպիսի ընթացքներ չի կարող կատար-
վել: Եթէ մեկ ուրիշը փորձի այս ուղղու-
թեամբ փայլել ձեռնարկել, ապա դա
չի կարող լինել ընդունելի եւ վավերական»:

Վերջում Արամ արքազանը հետեւյալ կո-
չով դիմել է թուրքահայ համայնքին. «Ես
իմ համայնքիս անդամներին յիշի
խնդրեմ, որ բոլորս էլ միասնական ոգով
հով-հովի գանձ այս դժվարին օրերին
դաստիարակական ընթացքները կա-
տարենք առանց իրար վիրավորելու կամ
նախաստեղծելու»: Սրբազան հոր
խոսքերից ակնհայտ է դառնում, որ նա,
հրաժարվելով մասնակցել դաստիարակ
տեղադրանքի ընթացքներին, դաստիարակ
փորձում է վիճեցնել ընթացքները: Կասկածից
վեր է, որ տեղադրանքի ընթացքներին
վիճեցնան դեմքում դրանց կազմակեր-
պումը փոխանորդի կարգավիճակով
կատարուած ինքը, իսկ դա Աթեոյանին
հնարավորութիւն կտա ազդել ընթացք-
ներին ընթացքի վրայ:

Ակամա հարց է ծագում, իսկ հա-
մայնքը: Հավանաբար Աթեոյանը հա-
մայնքի խնդիր, որոնք այդպիսին, չունի:
Նրա խնդիրը Կ. Պոլսոյ հայոց դաստիար-
ակ աթոռն ամեն գնով գրավելն է:

Մայր տաճարը
վերանորոգվում է.

ԱՄՆ Արեւմտեան թեմի
հայտարարութիւնն այդ մասին

Միացյալ Նահանգների Արեւմտեան թեմը
հաղորդագրութիւն է տարածել, որում ասվում է,
որ թեմի ներսում, թեմի առաջնորդ՝ Գերազմորդ
Հովնաթ արք. Տեր-
տերյանի համաձայնութեամբ հունիսի 23-ին
բոլոր եկեղեցիներում ղեկավարուած միջոց
Սուրբ Էջմիածնի տաճարը:

Հայտարարութեան մէջ ասված է նաեւ, որ,
կարեւորելով Սուրբ Էջմիածնի բացառիկ դերը
հայ ժողովրդի ու Հայ առաքելական եկեղեցու
համար, Արեւմտեան թեմի
բոլոր եկեղեցիներում համագնակութեամբ
է կատարուելու՝ Մայր տաճարը վերանորոգելու
նպատակով: Նախատեսվում է մոտ 10 միլիոն
ամերիկայան դոլար:

«Դարերու դաստիարակ եւ փառաբան
դաստիարակութեան մէջ ընդունելով Սուրբ
Ս. Էջմիածինը ձեւ, իրապատկառ իր
կերպարանք առած, անձ, զարգացած, առա-
քելական հաւատարմութեամբ տաճար է,
նաեւ նախապատկառ, դաստիարակ
անդամները համար Հայ ժողովրդին հոգեւոր
դէմքը եւ Սուրբ Աւետարանէն
ստացած ժառանգութիւնը: Հայութիւնը,
ինչպէս միշտ, հոգեկան իր ոյժը եւ միջոցաւոր-
ութիւնը կը զօնէ իր եկեղեցիով, որ Հաւատքի,
Յոյսի եւ Իղծերու հոգեւոր ներշնչումի
աղբիւրն է», ասված է հաղորդագրութեան մէջ:

Հայտարարութեան մէջ նշուած է նաեւ, որ
այս կարեւոր նախաձեռնութեան ընթացքում
ժողովուրդը կրոնական ու բարոյական
դաստիարակութեամբ է զօնու մասնակցելու
Մայր տաճարի վերանորոգութեանը:

Մենք էլ մեր հեթին հոյս ենք հայցում, որ
հայրենիքում ու սփյուռքում ապրող յուրա-
բանները հայ, իր հնարավորութեան մէջ
սահմաններում կօծանդակի վերանորոգման
աշխատանքներին:

ՄԴՀԿ Յայտարարութիւնը
Զարեհ Սիմանեանի նշանակումին
առթիւ

Երկար տարիներ ի վեր կար ձեւաւորուած
սկզբունք, որ Սփիւռքի հետ անմիջակաճօրէն
առնչուող գերատեսչութեան ղեկավար
միջոց չէ նշանակուած ըն-
դգծուած կուսակցական հակումներ ունեցող
անձ մը, որմէսօր յարգուած Սփիւռքի
տարբեր համայնքներէն ներս գոյութիւն
ունեցող իրապատկառութիւններն ու
զգայնութիւնները ու նշանակուած անձին
տարբեր վերաբերութիւններու դաստիարակ
զվեցնող Հայրենիքի հետ կապերու ամրա-
տնայնութեան կարեւոր գործը:

Սփիւռքի գործերու գլխաւոր յանձնակատար
դաստիարակ Զարեհ Սիմանեանի նշանակումով
դժբախտաբար հաւուսի չէ առնուած այս
կարեւոր դաստիարակ, նկատելի ունեցող
գործունէութիւնը ծաւալած է սփիւռքի
ամենեւէն բազմամարդ՝ Լոս Անճելէսի
հայ համայնքէն ներս, բացառապէս
Դաստիարակութեան հովանաւորութեան
սակ գործող կառոյցներուն գծով եւ
առանձնացած է իր հրապարակային
խնդրալարոյց եւ երբեմն անդաստիարակ
տարբերութիւններով:

Մասնակցելով տեղական ընթացքներուն,
ան դրսեւորած է խիստ յարձակողական
վերաբերում իր փառաբանական հակառակորդներուն
նկատմամբ՝ յակարակ մեր կազմակերպութեան
հասցէին կատարելով մեղադրանքներ,
դարձ այն դաստիարակ, որ չենք
դաստիարակ իր նախնիներէն թելան-
ձուած:

Կլենտէլի փառաբանութեամբ ներս իր
դաստիարակութեան ընթացքին եւս,
Պր. Սիմանեան չէ կարողացած ցուցաբերել
լայնախոհութիւն եւ հանդուրժողականութիւն
ու գործած է հաստատական նկատառումներով:

Զարեհ Սիմանեան ազատ է իր փառաբանական
հայեացքներուն մէջ, սակայն անցեալի իր
կենսագրականը չի կրնար անցեստիկ կամ
մոռացութեան մասնակցել, որ անդամագործ
իր ժխտական անդադարձը յիշի ունենայ
իր դաստիարակութեան ընթացքին: Զարեհ
Սիմանեան չի լրացնէր սփիւռքի բոլոր
կառոյցներուն հետ հաւասար հեռաւորութեան
վրայ գնուելու անհրաժեշտ նախադրանք
ու հետեւաբար մենք խիստ վերադաստիարակ
կը յայտնենք այս նշանակումին կառակցութեամբ:

Սոցեալ Գեոնկրաս Տնչակեան Կուսակցութեան
Արեւմտեան Ամերիկայի Վարիչ մարմին
Յունիս 18, 2019, Լոս Անճելէս

ԱՐԱՄ ՍԱՖԱՐՅԱԼ

Քաղաքական վերլուծաբան Եվրասիական փորձագիտական ակումբի համակարգող

Հունիսի 17-ին հարեան Վրասանի մայրաքաղաքի բաց համալսարանում անցավ միջազգային կլոր սեղան «Ծայրահեղականության մարտահրավերները եւ Կովկասում ու Կենտրոնական Ասիայում միջազգային համագործակցության հնարավորությունները» խորագրով: Կլոր սեղանին, որն անցավ փորձագիտական երկխոսության ձևաչափով, մասնակցում էին փորձագետներ Վրասանից, ԱՄՆ-ից, Ռուսաստանից, Իսրայիլից եւ Հայաստանից: Մասնակցում էին եւ Ելույթ ունեցան ԱՄՆ Ռազմավարական եւ միջազգային հետազոտությունների կենտրոնի «Ռուսաստան եւ Եվրասիա» ծրագրի փոխսնտերն եւ ավագ գիտաբան Ջեֆրի Մանկոֆը, Մոսկվայի միջազգային հարաբերությունների թեմական ինստիտուտի Միջազգային հետազոտությունների ինստիտուտի առաջատար գիտաբան Միջազգային գործերի ռուսաստանյան խորհրդի փորձագետ Սերգեյ Սարկեղոնովը, Հոնոլուլուի բարձրագույն աշխարհաբանական

հեղություններին, նույնպիսի արմատական մոդալիտետի հասնելու արմատական մեթոդների կիրառումով: Ծայրահեղականությունն, այսպիսով, կարող է ունենալ ազգայնական, գաղափարախոսական, կուսակցական, ռազմական, ինչպես նաեւ կրոնական բնույթ եւ հետադարձ կապեր համադասարան մոդալիտետներ: Ընդ որում, ծայրահեղականությունը սկզբունքորեն կառավարելի է բարի մոդալիտետի բողոքով: Կովկասում ծայրահեղականությունը կարող է ոչ միայն Իսլամի հետ, սակայն միջազգային համատեքստ է ձեռք բերում միայն իսլամական ծայրահեղականությունը, իսկ ազգայնականը՝ ունի սեղային բնույթ: Կովկասյան եւ կենտրոնաասիական թեմությունների ազգային կառավարությունները հակված են ծայրահեղականությանը եւ հանդիսանում են միջազգային ֆաղափարախոսության ռազմաքաղաքական սուբյեկտներ: Կովկասում ծխում են ազգամիջային հակամարտություններ, սակայն այս կամ այն կենտրոնների ղեկավարությունների կողմից ոչ ռազմաքաղաքական ուժերի անմիջական վստահ գոյություն չունի: Դրա փոխարեն միջազգային իսլամական ծայրահեղականությունը փորձում է (եւ նույնիսկ մեծ

րիկյան երկխոսության հարթակ ձեւավորելու վերաբերյալ մինչեւ այժմ որեւէ նախաձեռնություն չի դրսևորվել: Հետաքրքրական է, որ բոլոր մասնակիցները հասկանում էին, որ ծայրահեղականության, ահաբեկչության եւ հարակից սոցալալիզմները արդիական են ոչ միայն ժամանակակից Վրասանի, այլեւ Եսխոհրդային սարածի եւ, ինչու չէ, Մեծ Եվրասիայի սարբեր թեմությունների համար: Ընդգծվեց կարեւորությունն ունենալու այնպիսի կազմակերպչական ձեւ, որը թույլ տա նման ֆունկցիոններին միանալու Կենտրոնական Ասիայի, Արբեջանի, Թուրքիայի եւ մյուս հետաքրքրվող թեմությունների ներկայացուցիչներին:

Կասանձնի՞ արդյոք Ղազախստանը ռուսների կյանք բազմակողմ մասնակցությամբ ֆաղափարախոսական երկխոսության հարթակ սրամադրելու առաքելությունը

Ինչ ֆաղափարական ֆայլերի հաջողակություն է թեթ սահմանել ծայրահեղականության եւ ահաբեկչության սոցալալիզմի արդյունավետ դիմակայելու հա-

տեց իր երկրի դասրասակամությունը Ասանայի հարթակը ողջ աշխարհում խաղաղություն կերելու մոդալիտետ այսուհետեւ էլ ծառայեցնելու համար:

Ղազախստանը ունի լուրջ շահեր Հարավային Կովկասում (Հասկադես Արբեջանում եւ Վրասանում), ունի գերազանց հարաբերություններ հարավ-կովկասյան բոլոր երեք թեմությունների հետ, ունի գերազանց հարաբերություններ Ռուսաստանի հետ, իսկ նրա բազմաթիվ միջազգային նախաձեռնությունները դրական արձագանք են ստացել Արեւմտեւ թեմությունների կողմից: Այսպիսով կլոր սեղանի մասնակից փորձագետները կարծում էին, որ Ղազախստանը կցանկանա եւ կկարողանա սահմանել ռուս-ամերիկյան ֆաղափարախոսական երկխոսության հարթակ ստեղծելու գործը, ներգրավել նրանում սարածաբանի շահագրգիռ երկրների ֆաղափարախոսական հանրության ներկայացուցիչներին եւ հարթակը դարձնել արդյունավետ գործող միջազգային հեղինակավոր կառույց:

Ստեղծել Խաղաղության հիմնասխեմներն ուսումնասիրության միջազգային կենտրոն

Ղազախստանը, սառը ու թեթ հակամարտությունների ուսումնասիրության ասոցիացիան ժամանակակից աշխարհում փչ բան չի արվել: Հակամարտությունների ուսումնասիրությունը որքան էլ հաջող լինի, ցավով ուղղակիորեն չի հանգեցնում դրանց կանխարգելմանն ու վստահների չեզոքացմանը: Բայց հակամարտությունների լուրջ, բովանդակության հետազոտությունը չափազանց հետաքրքրական ոլորտ է եղել եւ մնում է այդպիսին: Մեր հասարակություններում հակամարտությունների լավ իմացության հարցը կարեւորում են թե՛ ֆաղափարական ու հասարակական շրջանակները, թե՛ ուսումնագիտական ու փորձագիտական շրջանակները: Թբիլիսյան համաժողովում, հռչակելով վերոհիշյալ բազմազգային կենտրոնի ստեղծման հարցը, մասնակիցները շատ բան չխոսեցին այդ մասին եւ թողեցին, որ սարբեր հրադարակումների միջոցով մասնակիցներն իրենց երկրներում ֆունկցիոնալ դնեն դրա անհրաժեշտությունը: Սա կարելի է համարել հեթական փորձ մի նոր միջազգային կառույց ստեղծելու համար: Անուշտ կյանքն նաեւ թերախնայաներ, որոնք կողմնակցում են մասն կենտրոնի գոյությունը առանձնապես դրական արդյունքների չի հանգեցնելու: Մեր հակամարտությունների չլուծվածությունը եւ լարվածության դարբերաբար աճը փչեղ է թողնում հասարակական եւ գիտական մեջոցներով մարդկանց մտածողության վրա ազդելու դրական հնարավորության համար: Միաժամանակ սակայն, եւ դա դարձ երեւում էր կլոր սեղանի շրջանակներում ոչ թաքտական շախմատների ընթացքում, կա լավատեսություն այն հարցում, որ սասնամյակներով հակամարտությունների եւ դրանց կործանարար ազդեցությունների մասին խոսելու հետ մեկտեղ վաս չէր լինի մտածել նաեւ խաղաղության հեռանկարների, երկխոսության, բարիդրացիության, համագործակցության եւ փոխգործակցության դրական նշանակության ու առավելությունների մասին: Որքան էլ որ մեծ լինի ազգայնականության հարթարձակի դայմաններում խաղաղության ու միջազգային համագործակցության մասին լրջորեն խոսելու հնարավորությունը:

Գրելով այս տողերը, ես անկեղծորեն հույս ունեմ, որ վերոհիշյալ հարթակը ստեղծվելու է, որ դրա հաջող նիստերին մասնակցելու են նաեւ հայաստանցի ուրիշ փորձագետներ, եւ որ ժամանակի ընթացքում մեծ կարողանալու են ստեղծել գիտականների ու փորձագետների այնպիսի երկխոսության միջավայր, որը դրական ազդեցություն կունենա մեր երկրների ֆաղափարական եւ հասարակական մտքի վրա:

Թբիլիսի-Երևան

Թբիլիսիում ֆունկցիոնալ ռուս-ամերիկյան փորձագիտական երկխոսության հարթակ ստեղծելու հնարավորությունը

Բական հետազոտությունների եւ հարակից գիտությունների ինստիտուտի Կովկասի եւ Կենտրոնական Ասիայի գծով «Եվրասիա» ծրագրի հետազոտող, այժմ Թբիլիսիում բնակվող Ֆարիսիո Կիելմինը եւ տղերիս հեղինակը: Կլոր սեղանին մասնակցում էին 12 վրացի միջին եւ ավագ սերնդի ֆաղափարական ու հասարակական գործիչներ, գիտնականներ ու փորձագետներ, որոնց մեջ փչ չէին գործիչներ, ովքեր իրենց համարում էին ազգային, եւ միաժամանակ հանդես են գալիս Ռուսաստանի հետ Վրասանի բարիդրացիական հարաբերությունները վերականգնելու եւ զարգացնելու օգտին: Կարելի է նշել, որ նրանք իրենց ռուսամետներ չեն համարում, ստում են նաեւ, որ ժամանակակից Վրասանի ֆաղափարական դաշտում ռուսամետներ այժմ ուղղակի չկան, բայց ակտիվորեն հանդես գալով Վրասանի ֆաղափարական անկախությունը ամրադրելու եւ ուժեղացնելու դիրքերից, օգտագործում են բոլոր հնարավորությունները Ռուսաստանի ուժերությունը հրավիրելու բարեկամական եւ փոխադասակցեց ֆաղափարական հարաբերությունները վերականգնելու հարցին: Կլոր սեղանը կազմակերպել էր եւ նախագահում էր Վրասանի Եվրասիայի ինստիտուտի սնտերն, Վրասանում ձանաչված հասարակական գործիչ Գուլբասթ Ռջիսիլադեան, ում հետ մեծ համագործակցում են սկսած 2013թ.:

Ռուսաստանի եւ ԱՄՆ-ի համագործակցության անհրաժեշտությունը մեծ սարածաբանում իսլամական ծայրահեղականությունը զսղելու նպատակով

Կլոր սեղանն անցնում էր «Զեթըն Հաուսի» մեթոդով, ինչը, մասնավորապես, նշանակում է, որ մտքերի ազատ ստեղծագործ փոխանակությունը խթանելու համար բոլոր դայմանակետերին ուղղակի հղումներ չանել մասնակիցների ելույթներին, այլ միայն փոխանցել ընդհանուր ձեւով առաջարկվող մտքերը: Կլոր սեղանի կազմակերպիչները առաջարկել էին հետեւյալ կերպ սահմանել «Ծայրահեղականություն» հասկացության բովանդակությունը եւ ելնել դրանից: Խոսքն այն մասին է, որ, ըստ նրանց, «Ծայրահեղականությունը» ֆաղափարական մեջ հասկացվում է այդ բառի ուղիղ իմաստով, ինչպես ձգտում ծայրահեղություններին, նույնպիսի արմատական մոդալիտետի կիրառումով: Ծայրահեղականությունն, այսպիսով, կարող է ունենալ ազգայնական, գաղափարախոսական, կուսակցական, ռազմական, ինչպես նաեւ կրոնական բնույթ եւ հետադարձ կապեր համադասարան մոդալիտետներ: Ընդ որում, ծայրահեղականությունը սկզբունքորեն կառավարելի է բարի մոդալիտետի բողոքով: Կովկասում ծայրահեղականությունը կարող է ոչ միայն Իսլամի հետ, սակայն միջազգային համատեքստ է ձեռք բերում միայն իսլամական ծայրահեղականությունը, իսկ ազգայնականը՝ ունի սեղային բնույթ: Կովկասյան եւ կենտրոնաասիական թեմությունների ազգային կառավարությունները հակված են ծայրահեղականությանը եւ հանդիսանում են միջազգային ֆաղափարախոսության ռազմաքաղաքական սուբյեկտներ: Կովկասում ծխում են ազգամիջային հակամարտություններ, սակայն այս կամ այն կենտրոնների ղեկավարությունների կողմից ոչ ռազմաքաղաքական ուժերի անմիջական վստահ գոյություն չունի: Դրա փոխարեն միջազգային իսլամական ծայրահեղականությունը փորձում է (եւ նույնիսկ մեծ

հաջողությամբ) ամրադրվել Կովկասի եւ մասամբ Կենտրոնական Ասիայի սարածաբանում, մահմեդական երիտասարդության շրջանում սարածվելու միջոցով: Իսլամիստները փորձում են դրա համար հիմնական հեղանակեւ ստեղծել Վրասանի մահմեդական անկախությունը: Նրանց վերջնական մոդալիտետ, անուշտ, Վրասանը չէ, այլ ողջ Կովկասը, նշանակեւ ունենալով Ռուսաստանն ու Կենտրոնական Ասիան:

Ռուսաստանը եւ ԱՄՆ-ն միմյանց միջեւ հակամարտ ֆաղափարականություն են վարում համաշխարհային ֆաղափարական մի շարք կարեւոր հարցերում: Իսլամական ծայրահեղականության համատեքստում գլխավոր հիմնական դիրք Կալիֆոռնիայի եւ Մոսկվայի հայացքների միջեւ անհամադասարանությունն է այս կամ այն խմբերը զնահատելիս որդես ծայրահեղական եւ երբեմն նույնիսկ ահաբեկչական: Չմայած դրան, մյուս կողմից, ԱՄՆ-ի եւ Ռուսաստանի առաջատար ֆաղափարական գործիչները, նաեւ հասարակությունները համակարծիք են, որ կրոնական ծայրահեղականությունը, որը ծնում է ահաբեկչություն, անընդունելի է եւ այս կադակցությամբ միջազգային համագործակցությունը մեծապես կարեւորվում է: Հարկ է ընդունել կամային որոշում եւ նույնիսկ աշխարհաբանական դայմարի դայմաններում զսնել համագործակցության ձեւեր, հետադարձելով մոդալիտետները կրոնական (մասնավորապես իսլամիստական) ծայրահեղականության գլոբալ վստահը:

Այսպիսով, Թբիլիսիում անցած փորձագետների առաջին հանդիպումը մի համեստ փորձ էր ստեղծելու փորձագիտական երկխոսության հարթակ կովկասյան սարածաբանի, եւ ինչու չէ, Կենտրոնական Ասիայի սարածաբանային համատեքստերը ֆունկցիոնալ համար: Փորձագիտական երկխոսության այս առաջին ֆայլը մոդալիտետ ուներ դայմանակետ մի ոչ մեծ հարթակ, որը ժամանակի ընթացքում, ֆայլ առ ֆայլ, կարող է ընդլայնվել թե՛ բովանդակության շեւանկյունից, եւ թե՛ իր ձեւով այնպես, որ կարողանա հետաքրքրել ԱՄՆ-ի, Ռուսաստանի, սարածաբանի եւ այլ թեմությունների ֆաղափարական շրջանակներին: Կլոր սեղանի մասնակիցներն ուղղակի զարմանում էին, որ սարածաբանին սոցալալիզմը խոսք վստահները չեզոքացնելու համար Ռուսաստանի եւ Արեւմտեւի եւ մասնավորապես ռուս-ամե-

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

Պետրոսյան, ԱՄԻ

Մի ֆանի Եվրոպա Յայասանում անցկացնելը հնարավորություն ընձեռեց ծանոթանալու Եվրոպայի գործընթացների հետ, որոնք լուրերի հիմնական կորիզն են կազմում, սակայն, դժբախտաբար, այդ լուրերը ոչ միշտ են ճիշտ և անկողմնակալ: Յայասանում կարելի է հայտնաբերել ֆալսիֆիկացիայի մի յուրահատուկ լատիվները, որտեղ լրատվամիջոցները կեղծ լուրերի (fake news) հետևից են ընկած, իսկ բանավիճակները մեկնաբանվելու փոխարեն դեր են կատարում: Այդ խառնուրդի մեջ հայտնվելով դժվար է խելամուտի, առողջ դատողության սեր մեկին գտնել, որ անկողմնակալ տեղեկությունն էլ բանիմաց մեկնաբանությունն էր:

Յայասանից վերադառնալուց հետո է, որ ժամանակն ու հեռավորությունը «մաղում» են հավաքված տեղեկությունները և թույլ տալիս ավելի անաչառ ու ճշգրիտ

թյունների: Փաշինյանը իրենց դաշնակցներին ազատեց 27 փոխնախարարների, ներառյալ Ղարիբյանին, որ Օրբելյանի դարազան «cause celebre» (զգայացունց գործ) էր դարձել:

Կրակին յուղ ավելացնելով, Երեւան-Ստեփանակերտ հարաբերություններում նկատվում է սառնություն: Փաշինյանը մեղադրում է Ղարաբաղում գործող որոշ ուժերի, որոնք «դավաճանական» գործունեություն են ծավալում: Մեղադրումները փոխարձակ բնույթ են ստանում, մինչ թե մամուլի ու լրատվության սահմանի այն կողմում: Դրանց հետևում է Արցախի Անվտանգության խորհրդի ֆարսուղար, առաջիկա նախագահական ընտրությունների թեկնածու՝ Վիսալի Բալասանյանի դաշնակցի ազատությունը: Պատկերում են ենթադրություններ, որ Փաշինյանը ձգտել է հասնել դրան:

Տարածայնությունների ու Եվրոպայի մամուլի լրատվության միջոցներում նախկին վարչակազմի առաջնորդներն ու նրանց համախոհները վերակազմավորվում են հետ գալու մտադրությամբ: Նոր

անհարմար իրավիճակ էր ստեղծվել Փաշինյանի համար, որին, ուրիշ առաջնորդների Եվրոպայում, ղեկավարելով զարգացմանը, բայց զարգացմանը: Նաեւ հանդիմանում էր սեղի ունենալու նախագահ Պոլսի հետ, բայց սեղի չունեցավ:

Ինչքան էլ փորձի Փաշինյանը Պոլսի հետ բարեհաճությանը արժանանալ, միեւնույն է՝ վերջինս ցուցադրաբար իրեն հեռու էր դրախտում նրանից:

Փաշինյանն արդեն բավական թանկ վճարեց Յուրի Մաչախոյի հարցի վերաբերյալ իր հաղթող որոշման համար: Հիմա էլ Արեւմուտքի հետ հարաբերությունները բարելավելու ցանկությամբ, մեծանում են ռիսկերը Կրեմլի ղեկավարության հետ սերտացնելու բարեկամական հարաբերությունները:

Յայասանը որոշապես դարձավ Եվրոպայի գործընկեր: Միաժամանակ Յայասանը լայն շրջանում չունի վաճառելու Մ. Նահանգներին և Արեւմուտքին ընդհանրապես: Իսկ Արեւմուտքի ընդամենը կարող է ակնկալել որոշ ներդրումներ՝ իր սն-

Սորոսյան հիմնադրամը չի կարող կրթել հայ երեխային

ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը հուլիսի 1-ից 31-ը կազմակերպում է ամառային դպրոց՝ հանրակրթական դրոշմների աշակերտների համար: Յայասանում ընդգրկված է նախարարության կայքէջում: Իհարկե, հայաստանյան վերնագիրն ուղիղակի է, բայց երբ Եվրոպայում և կարգալի, սխրությունն ու մտադրությունն աղաղակված են:

Պարզվում է, որ նախարարությունն այդ ամառային դպրոցի ծրագիրն իրականացնում է ՄԱԿ-ի դարձնի ծրագրի, եւ ոչ ավել, ոչ դակաս, սխրառչակ «Բաց հասարակության հիմնադրամ» կազմակերպության հայաստանյան գրասենյակի հետ: Այդ, այստեղ թյուրիմացություն չկա, խոսքը արդեն հանրահայտ Սորոսյան հիմնադրամի մասին է: Մեր կրթությունն ու մշակույթը ներառող նախարարությունը համագործակցում է մի կազմակերպության հետ, որի ռեզուլտատների տեղը անբարոյականությունն ու դժոխությունն է բուսնում:

Ծրագրի նպատակն է նպաստել 3-րդ և 6-րդ դասարանն ավարտած աշակերտների դրոշմական ծրագրի յուրացմանը: Յայասանում մեզ հսկակ նշված է, մեջբերում են.

«Ամառային դպրոցի համար մշակվել են 3-րդ և 6-րդ դասարանների «Մայրենի» և «Մաթեմատիկա» առարկաների մոդուլներ»:

Անկեղծ, ինձ համար հետաքրքրական է՝ մանկահասակ երեխաներին մեկ ամսվա ընթացքում ի՞նչ դաստիարակություն են տալու Լարա Ահարոնյանի «գաղափարախոսության» սերմնացանները: Ի՞նչ կարելի է ակնկալել այդ ամառային դպրոցից, որտեղ Սորոսյան հիմնադրամը լուրջ ներդրում ունի: Տղամարդկանց է, որ նախարարությունն Արախի Գարությունյանից բացի ուրիշ մեկը չի կարող գտնել կարծիք հայտնել, ընդդիմանալ, կամ էլ այնտեղ մտածող, ազգակեցիկ մարդիկ չկան, որովհետեւ ո՞ր մտածող մարդը «սորոսի սղեբին» երեխա կվսահի:

Ի դեպ, վստահելու մատուցել է, ինչդեպ միշտ, երեխաներին բերելու են հեռավոր գյուղերից, հայաստանում, որ «դեռությունը երեխաներին ծամբար է սանում»: Մինչեւ երեխաների «ծամբար» հասնելը ծնողներն իմանալուն են առհասարակ ինչ է նշանակում «Բաց հասարակության հիմնադրամ» եւ ո՞վ է դրա սնուցող երակ Ջորջ Սորոսը: Ծնողներն իմանալուն են, որ այդ կառույցը բարոյականության երկվյալ թեման է, ազգից ժողովուրդը, ժողովրդից՝ ամբողջ կեցող «հասոց»: Եւ չեն հավատում, որ այս ամենն ասվելու է:

Յայասանում մեզ դասավանդողների մասով զրկված է, որ մամուլ կարող են լինել մագիստրանտներ եւ աստիճաններ, դասախոսներ եւ համադասարաններ առակներին մանկավարժներ: Բայց դիմորդներից «լավագույններին» ընտրելու է հանձնաժողովը: Իսկ ո՞վ է վստահ, որ հանձնաժողովի կազմում Լարա Ահարոնյանի ղեկ մեկը չի լինելու, թագուհիկազարյաններ ու ճղայից առկա վերջված «մասնագետներ» չեն լինելու. ընտրողներն իրենք չեն: Իրենք ասելով նկատում են Սորոսյան հիմնադրամի անդամներին, որովհետեւ, եթե մի ծրագրում Սորոսյան հիմնադրամը ներկա է, Արախի Գարությունյանն ու իր ընկերները լսողներ ու կատարողներ են:

Տղամարդկանց է, որ «ժողովրդավարություն» եզրն իրենց անվան կողմն դնող իշխանության անդամները չեն դադարում համագործակցել այդ կազմակերպության հետ, թեւ ժողովրդի մեծ մասը դեմ է վերջինիս:

Եւ ցավալի է, որ հոգեւոր Յայասանի աղձատման այս ողջ գործընթացի ժամանակ գոնե մեկ ընդդիմացող մարդկանի սասոդ խոսք չենք լսում...

Որոգայթներ Փաշինյանի ճանապարհին՝ Յայասանում եւ նրա սահմաններից դուրս

դասկերացում կազմել երկրում տեղի ունեցող ֆալսիֆիկացիայի մասին:

«Թավալա հեղափոխությունը» դեռ չի ավարտել իր գործընթացը: Ընդհանուրի Եվրոպայում, որ ամբողջովին իշխանափոխության ձեռքբերումները: Կասկած չկա, որ անցյալից վերադառնալը հարցից դուրս է, բայց առաջ Եվրոպայում էլ դարձել է հսկայական մարտահրավեր երիտասարդ վարչակազմի համար: Յայասանում եւ նրա սահմաններից դուրս որոշակի ուժեր փորձում են նսեմացնել հեղափոխության ձեռքբերումները:

Ընդամենը երկու Եվրոպա առաջ Նիկոլ Փաշինյանի կուսակցության կողմից առաջադրված թեկնածուն չընտրվեց Արցախում ֆալսիֆիկացիայից: Երբ այդ մասին լրագրողները հարցրեցին վարչապետին, նա դասասխանեց. «Հեղափոխությունը դրա համար էր, որ ժողովուրդը ընտրություն կատարի: Այնպես որ հեղափոխությունը հաղթանակեց»: Իհարկե, անցյալ վարչակազմի որոշ անդամներ այս միակ դարձուցումը կմեկնաբանեին որոշեց ներկա վարչակազմի ազդեցության նվազում:

Դժվար է կռահել, թե ինչպես է վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը նավարկելու ներքին եւ արտաքին մամուլի խոչընդոտների միջով՝ իրականացնելու համար հեղափոխության նպատակները:

Ներկայիս զարգացումներն ընթանում են մի ֆանի ուղղություններով: Ակներեւ է, որ հեղափոխության կայուն ղեկավարությունը ճեղքել է սալի, ինչպես դասախոսում է բոլոր հեղափոխությունների ժամանակ: Արդարադատության նախարար Արսակ Չեյնալյանի հրաժարականը շահ անակնկալ էր: Մեկ այլ անդամի՝ Յայասանի դեպարտմենտի վերահսկողության ծառայության՝ Դավիթ Սանասարյանի գլխին կուսակցված ամոթըր նույնպես ծանր հարված են:

Մյուս կողմից ղեկ է խոստովանել, որ Փաշինյանը առանց վեթիզի կամ անցյալի սուզումների Եվրոպա նախարարական եւ փոխնախարարական դաշնակցների նշանակեց այնպիսի մարդկանց, ովքեր դարձան հեղափոխության օրերին մասնակցել էին երթերին եւ բարձրաձայնել լողումներ: Այդ Եվրոպայականությունը ֆալսիֆիկացիայի ծանր հարված հասցրեց իրեն՝ վարչապետին, հասկալից մշակույթի ոլորտում, երբ փոխնախարար Նազեմի Ղարիբյանը աշխատանքից ազատեց Օդեթայի թատերի միջազգային ճանաչման արժանացած սուբեմին՝ Կոնստանտին Օրբելյանին: Միջադեպը դասախոս դարձավ զանգվածային դաշնակցական

կուսակցություններ են առաջ գալիս եւ նոր դաշնակցներ են կնքվում: Մոլեգին հակվածություն է նկատվում հասկալից լրատվամիջոցների (կայքեր, հեռուստաընկերություններ) ձեռք բերման ոլորտում: Դրանով մասնավորապես զբաղվում են երկրորդ նախագահ Ջոհարյանն ու երրորդ նախագահի փեսան՝ Միխայիլ (Միշիկ) Մինասյանը: Եվ, իհարկե, բոլոր «հրեակոծությունների» թիրախը վարչապետ Փաշինյանն է: Իսկ ընդդիմության կամ ընդդիմախոս լրատվամիջոցների համար ամենազգայուն թեման Դարաբաղի հարցն է:

Վերջերս կայացած մի հարցազրույցի ժամանակ լավատեղյակ մեկնաբան Լեւոն Շիրինյանը անդրադառնալով թեմային նշեց. «Ովքեր են այն մարդիկ, որոնք վարչապետին են մեղադրում սարածային գիշումներ կատարելու համար: Անուշտ են նրանք, ովքեր փորձում են անցյալը վերականգնել: Նրանք Յայասանյան կուսակցության անդամներ են»:

Դուրս գալով ներքին այս ճահճից անհրաժեշտ է կենտրոնանալ նաեւ արտաքին ֆալսիֆիկացիայի մարտահրավերների վրա, որոնց Յայասանը դարձավ որ ղիմակալել: Նախագահ Վլադիմիր Պուտինը զուտ է իր արտաքինություններում, բայց իրեն համախոս լրատվամիջոցները՝ ոչ: Դրանցից մեկուն Ջոհարյանի ներկայացրել էին որպես «հեռ-խորհրդային ժամանակաշրջանի առաջին ֆալսիֆիկացիայի»:

Իսկ Դազախասանում վերջերս կայացած Եվրասիական սնեստական միության անդամների հավաքի ժամանակ

սեսության ենթակառուցվածներում: Մ. Նահանգների առաջաձեռնությունը այնքան շատ է, բայց Ռուսաստանում հասկանում են, որ Յայասանը փորձում է ձեռքազատել Կրեմլի ազդեցության Եվրոպայից: Փաշինյանը ծրագրում էր սեսակցել Պուտինի հետ եւ ամրացնել իր ֆալսիֆիկացիայի Սանկտ Պետերբուրգում կայացած 19-րդ միջազգային սնեստական ֆորումի ընթացքում: Նրա Եվրոպա ֆորումում հանդիպել էր, բայց հանդիմանող Պուտինի հետ, թեւ սիրալի, Եվրոպա կարճ էր: Պուտինն ամբիջալից հիշեցրեց Փաշինյանին, որ Ռուսաստանն էր Յայասանի հիմնական բիզնես գործընկերը եւ ներքին էր 2 միլիարդ դոլար: Փաշինյանը իր հերթին նշեց, որ այս արի Յայասանն ունեցել էր 7.1 սոկոսի աճ եւ ամբողջ ամսվա թվերը նույնիսկ ավելի բարձր էին՝ 9.2 սոկոս սնեստական ակտիվության աճ: Նա սնեստության հաջողության այդ ցուցանիշները վերագրեց ԵԱՏՄ-ի միջոցով Ռուսաստանի հետ սերտ համագործակցության:

Բայց կարճատեւ հաճոյախոսությունների այս ֆորումին, Կրեմլը մեկ այլ անակնկալ էր դասախոսել: Համաձայն «Iragir.am»-ի Փաշինյանը հայտարարել էր, որ Ռուսաստանից նոր ռազմաձեռք էր ակնկալում, ոչ «Իսկանդարներ», որոնցից բավականաչափ ունեմք, բայց դրանցից ոչ դակաս կարելու էր այլ գեմեր: Նա նշեց, որ Պուտինի հետ հանդիման ժամանակ խոսել է այդ մասին: Հավանաբար այս հայտարարությունն էր դասախոսը, որ Ռուսաստանի արտաքինաքաղաքական խոսակցական Մարիա Չախարովան Եվրոպայում Փաշինյանի Եվրոպա, որին անմիջապես անդրադառնալով, նա ուղղեց իր սխալը, սակայն հնարավոր չէր թափանցել տեղի ունեցածը:

Պուտինը վարդե ֆալսիֆիկացի է: Փաշինյանը չի կարող հաղթական դուրս գալ նրա հետ «մուկն ու կասկալի» այս խաղից:

Ինչպես սեսում ենք, ներքին եւ արտաքին ֆալսիֆիկացիայի ոլորտներում Փաշինյանն սխոլված է դիմակալել մի Եվրոպա վիճակագրության բանասիրություններ ու իրադարձություններ: Յայասանը կարի ունի կենտրոնանալու ֆալսիֆիկացիայի բնագավառում, ամբողջովին իր դիրքերը եւ համախոսելու ուժերը, որտեղ կարողանա դիմագրավել մարտահրավերները եւ ընթանալ վերականգնման ճիշտ ուղիով:

Ոչ ոք չի ղեկավարում Փաշինյանի ձախողումների համար, որովհետեւ այդ ձախողումները կարող են դառնալ ամբողջ Յայասանի ձախողումներ:

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱՆ

Քրիստիան, Մարիան, Անգելիան

Յեսաֆրական է. երբ Մովսեսը 40 օր է 40 գիշեր մնաց լեռան գագաթին...

Անցյալ տարվա հունիսի 27-ին Մոսկվայի հյուսիս-արևելքում տեղի ունեցավ դաժան սպանություն: Դեղի վայր ժամանած ոստիկանները...

Խաչատուրյան ֆուլբերին ձեռքալսել էին, նրանք մեկ ամիս մնացել են կալանավորված, հետո դատարանի որոշմամբ փոխվել էր նրանց խափանման միջոցը...

Խաչատուրյանների շեմի վրա, այնտեղ, որտեղ հայրը ֆիզիկական ու հոգեկան առաջադիմություն էր փայլաբերում...

ԱՐԱՋԵՍ ԺԱՇԱՅԱՆ

դ.գ.թ., դոգետ ՏՏ ՊԱԱ Արեւելագիտության ինստիտուտի առաջատար գիտաբան

Ռամկավար Ազատական կուսակցության կողմից օրերս լույս է տեսել հայտնի արեւելագետ, միջազգայնագետ, ՀՀ ՊԱԱ թղթակից անդամ դոկտոր Նիկոլայ Հովհաննիսյանի «Մերձավորարեւելյան եւ արեւելասիական ֆաղափական հորձանուտ: Արեւելագետի նոթեր» ռուսերեն մենագրությունը:

Պիրի հսակ ղաակերացում է սեղծում 20-րդ դարի երկրորդ կեսին Լիբանանի, Իրաքի, Սիրիայի, Եգիպտոսի, Իսրայելի, Պաղեստինի Ազատագրու-

մեծ վնասներից ու կորուսներից: Առանձնահատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում Լիբանանում ԽՍՀՄ դեսպան Ա. Սոլոնսոյի հետ Ն. Հովհաննիսյանի հանդիպումները...

Պիրի ունի սկզբնաղբյուրային բացառիկ կարեւոր նշանակություն եւ կարեւոր է ոչ միայն արաբական երկրների ժամանակակից խնդիրների ուսումնասիրության շեղանկում, այլեւ հնարավորություն է տալիս համադարձակ ղաակերացում կազմել Խորհրդային Միության արաբական ֆաղափական մերձավորարեւելյան ուղղության մասին: Մյուս կողմից, Նիկոլայ Հովհաննիսյանի առաջնությունը Մերձավոր Արեւելքում խորհրդային ղաակերակության Եղանակներում, ի հայտ է բերում մի Եար կարեւոր իրողություններ մախ այն մասին, որ Մոսկ-

վորձառությունը՝ որոշե գիտնական հանդես գալ մաե դիվանագիտական առաջնությունը, ծառայեցնել գիտական փորձ ու հմտությունները Հայրենիքին, ուսանելի կարող է լինել մաե Հայաստանի Հանրադատության արդի Եղանի եւ մեր արաբական ֆաղափականության համար: Փաստ է, որ դոկտոր Հովհաննիսյանի եւ բազմաթիվ այլ նվիրյալների ջանքերով Հայաստանում ձեւավորվել են արեւելագիտական կադրերի ֆաղափակ դորոցներ, որոնք իրենց մակարակով ոչ միայն չեն գիշում միջազգային մա-նօրինակ դորոցներին, այլեւ Եա դեղերում առաջ են անցել եւ մոր խոսք ասել մերձավորարեւելյան թե՛ արդի, թե՛ միջնաղբյուր հետազոտությունների ոլորտում: Այս շեղանկում, մեղանում ձեւավորված արեւելագիտական եւ մասնավորադես արաբագիտական դորոցը ռազմավա-

Պրոֆ. Նիկոլայ Հովհաննիսյանի նոր մենագրությունը եւ գիտական դիվանագիտության նշանակությունը

թյան Կազմակերպության (ՊԱԿ), մաե Չինաստանի ու Եադոնիայի հետ խորհրդային Միության դիվանագիտական հարաբերությունների առանձնահատկությունների, ինչդես մաե Մերձավոր Արեւելքում ընթացող բարդ ու կնձռոտ գործընթացների մասին, որոնք անմիջականորեն կաղված էին հիմնականում արաբ-իսրայելական հակամարտության, Իրանի իսլամական հեղափոխության, միջազգային հարաբերություններում իսլամական գործոնի ակտիվացման եւ տարածաԵղանային մրցակցության հետ:

Մենագրության մեջ ներկայացված են դոկտոր Նիկոլայ Հովհաննիսյանի հանդիպումների մի Եար հետաքրքրական մանրամասներ Մերձավոր Արեւելքի ամենահայտնի գործիչների, այդ թվում՝ ՊԱԿ-ի նախագահ Յասեր Արաֆատի, Իրանի իսլամական հեղափոխության առաջնորդ Այաթոլլա Խոմենիի, Լիբանանի խորհրդարանի խոսնակ Հուսեյն Հոսեյնիի, Լիբանանի նախկին վարչադես Ռաժիդ Սոլիի, Լիբանանի նախագահ Սուլեյման Ֆրանժիեի, ինչդես ԽՍՀՄ-ի, ԱՄՆ-ի եւ այլ երկրների մի Եար հայտնի դիվանագետների, ղեսական գործիչների ու գիտնականների հետ, որոնց մեջ առանձնանում է հանդիպումը Ջրիգնե Բժեղիսկու հետ: Գրում զե-սեղված են փաստավորական արժեք ունեցող բազմաթիվ լուսանկարներ:

Խորհրդային դեկավարության առաջադրանքով եւ Հայաստանի Կենսկոմի առաջին ֆառտարան Կարեն Դեմիրձյանի (1974-1988 թթ.) իմացությամբ եւ աջակցությամբ Նիկոլայ Հովհաննիսյանը գործողվել է Մերձավոր Արեւելքի մի Եար թե՛ կեեր, այդ թվում՝ Լիբանան ֆաղափակական ղաաերագմի (1975-1990 թթ.) Եղանում՝ իրավիճակին սեղում ծանոթանալու եւ մասնագիտական գնահատականներ տալու համար: Նրա առաջնությունը կարեւոր է եղել մաե: Լիբանանի հայ համայնքի համար սեղծված բարդ իրավիճակում Եա հեկան լուծումներ զսնելու սեղանկում: Հասկանալան է, որ Լիբանանի ֆաղափակական ղաաերագմի Եղանում հայ համայնքը ղաադա-նել է դրական չեղոթություն, ինչը հնարավորություն է սվել խուսափել ավելի

րական կարեւոր նշանակություն ունի Հայաստանի Հանրադատության համար:

Մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում մաե գրի վերջում Ն. Հովհաննիսյանի մենագրությունների ցանկը: Նեեմ մաե, որ հայ արեւելագետը մի Եար մոր ուղղություններ է բացել օրինակ միջարաբական հարաբերությունների եւ միջազգային հարաբերություններում իսլամական գործոնի հետ կաղված ուսումնասիրություններում: Գրում ներկայացված են 91 աղխատությունների վերնագրեր, որոնք հայրենիք բացի հրատարակվել են տարբեր լեղուններով՝ ռուսերենով, արաբերենով, գերմաներենով, ֆրանսերենով, թուրքերենով, ճաղոներենով, հունգարերենով, ղարսկերենով, իսպերենով, կորեերենով, ռուսիներենով եւ այլն:

Գրի ոձը եւ լեղուն մորություն է մախկինում դոկտոր Ն. Հովհաննիսյանի հրատարակած հարյուրավոր հետազոտությունների մեջ՝ հանդիպումների սղագրություններ, սեղեկաններ, նոթեր, ամփոփ վերլուծություններ եւ այլն: Այն ուսանելի է մախեառաջ արեւելագետների, միջազգայնագետների ու ղասմաբանների, մաե՝ ընթերցող լայն Եղանակների համար:

Մաղված չեմ լինի, եթե փասեմք, որ Նիկոլայ Հովհաննիսյանը ոչ միայն գիտնական է, այլեւ իր ժամանակի վավերագրող, որի աղաղուցը «Մերձավորարեւելյան եւ արեւելասիական ֆաղափական հորձանուտ: Արեւելագետի նոթեր» արժեքավոր մենագրությունն է:

Մյուս կողմից, մեր սեղանին դրված աղխատությունը ի հայտ է բերում մաե Ն. Հովհաննիսյանի ծառայությունը ԽՍՀՄ-ի եւ արաբական մի Եար երկրների ու Եղանակների միջեւ բարեկամական կաղերի հաստատման հարցում: Մաղված չեմ լինի, եթե ասեմք, որ հայ արեւելագետը իր գործընկերների հետ միասին որոԵակի ջանքեր է ներդրել Հայաստան-Սվիտոբ, մաե՝ հայ-արաբական բարեկամական հարաբերությունների ամրադորման ոլորտում: Կարեւոր է մաե Ն. Հովհաննիսյանի ծառայությունը միջազգային առանձին հարթակներում Հայաստանի արաբական ֆաղափական կարեւոր խնդիրների, այդ թվում՝ Արցախի հիմնախնդրի վերաբերյալ մեր երկրի սեղակեղ ներկայացնելու հարցում:

ԳԱԳԻԿ ՏԵՐ-ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՆՄՏՈՒՄԻ ՏՄՈՒՆ

Ցանցային հեռագրությունների խնստմանի տուրն

Այսօր տեղեկատվական արածիում լայնորեն ֆնարկվող թեմաներից են այսօր կոչված «առևտրային դասերազմների» վերաբերյալ հարողորհությունները, վերլուծությունները և կանխատեսումները: Ամենից շատ ներկայացվում ու մեկնաբանվում են չին-ամերիկյան սննդամթերքային և արհեստագործական շինարարական լարված հարաբերությունները և այդ համատեղում Չինաստանից ներմուծվող աղանդների վրա ԱՄՆ-ում լրացուցիչ հարկեր սահմանելու խնդիրները: Նման իրավիճակի ստեղծումը կարելի է բնական համարել, քանի որ վերջին տարիներին Միացյալ Նահանգները հետևողականորեն զիջում են համաշխարհային սննդամթերքային առաջատար իրենց դիրքերը Չինաստանին, և ամերիկյան վերնախավը նման իրողությունը բավական ծանր է ընկալում: Արդեն 2018թ. գնողունակության չափանիշով հաշվարկված ՉԺՀ-ի համախառն ներքին արտադրանքի (ՀՆԱ) ցուցանիշը, ըստ Արժույթի Միջազգային Հիմնադրամի սխեմայի, հասել էր 25,3 տրիլիոն դոլարի և մոտ 5 տրիլիոնով գերազանցում էր ԱՄՆ-ի ՀՆԱ-ին (20,5 տրիլիոն դոլար): Երբեք է, բացարձակ ՀՆԱ-ի չափանիշով ԱՄՆ-ը դեռևս գերազանցում է Չինաստանին (համադասարանաբար 19,285 և 12,363 տրիլիոն դոլար), սակայն առկա են բոլոր միտումները, որ այս չափանիշով նույնպես տեսանելի աղանդները չինացիները առաջ են անցնելու: Նման հեռանկարի մեծ հավանականության մասին է վկայում նաև աղյուսակում ներկայացված այդ երկրների միջև առևտրի ծավալների դինամիկան:

ԱՌԵՎՏՈՒՐԸ ԱՄՆ -Ի ԵՎ ՉԺՀ-Ի ՄԻՋԵԿ (մլրդ. դոլար)

	1985թ.	1995թ.	2015թ.
Արտադրանք	3.86	11.75	116.2
Ներմուծում	3.86	45.54	481.9
Սալդո	0.00	-33.79	-365.7

Ինչպես տեսնում ենք, արդեն 2015թ. Չինաստանից ԱՄՆ կատարվող արտահանման ծավալները ավելի քան 4 անգամ գերազանցում էին Միացյալ Նահանգների համադասարան ցուցանիշը:

Վերը ներկայացվածի համատեղում ՉԺՀ-ԱՄՆ սննդամթերքային կայուն լուսաբանումը ՉԺՀ-ում միանգամայն սրամաբանական է: Հասկանալի է նաև, որ այդ թեմայի շուրջ հարողորհությունները երբեմն ստանում են դրամաշիկ երանգ, և դրա վառ օրինակ է հանդիսանում չինական մի խոշոր ընկերության հետ կապված զարգացումները:

Հուավեյ (Huawei)-ի նախադեղը

Նախորդ տարվա դեկտեմբերի սկզբին ԱՄՆ իշխանությունների դաշնային կանադայի Վանկուվեր քաղաքում մտացածին մեղադրանքներով ձերբակալվեց չինական Հուավեյ (Huawei) ընկերության ֆինանսական տնօրեն Տեյ Կանչիտյո (որն, ի դեպ, այդ ընկերության հիմնադիր դուստր է): «Ազգա» և «առանց սահմանների» առեւտրի անեմահավասարի շահագրգիռ կողմից կատարված այս փայլ, անուշ, անմախաղեղ էր և որոշակիորեն ցնցեց ոչ միայն գործարար աշխարհը, այլև գրեթե ողջ միջազգային հանրությունը:

Հիշենք, որ Հուավեյը հանդիսանում է աշխարհի հեռահաղորդակցման ոլորտի առաջատար և խոշորագույն ընկերություններից մեկը: Այն ունի հարյուրից ավել մասնաճյուղեր և 20 գիտահետազոտական կենտրոններ տարբեր երկրներում (որոնց թվում՝ ԱՄՆ-ում, Գերմանիայում, Շվեդիայում և Ռուսաստանում), իսկ աշխատակիցների թիվը հասնում է մոտ 200 հազարի: Հուավեյը առաջատար դիրք է գրավում հասկարողես ցանցային համակարգերի, սերվերային, լուսնային, օդային, ինչպես նաև սարքավորումների և բազմաթիվ այլ բարձր տեխնոլոգիական մեքանիզմների և արտադրությունների ոլորտում: Հուավեյը ստեղծել էր նաև համաշխարհային ընկերությունների հետ, ինչպիսիք են, օրինակ, «Ֆրանս Տելեկոմը», «Դոյչե Տելեկոմը», «Տելեֆոնիկան» և այլք: Ուշագրավ է նաև, որ Հուավեյը իր եկամուտների առավելագույն 10%-ը ներդնում է հետազոտական ոլորտում և այդ ջանքերը իզուր չեն անցել: Հետազոտական աշխատանքների ուղղությամբ ընկերությունը հասել է լուրջ հաջողությունների:

բավական է նշել, որ ընկերության կողմից հեղինակային իրավունքներ ստանալու համար ներկայացվել է մոտ 27 հազար հայտ, ինչը ավելի քան տղավորիչ արդյունք կարելի է համարել: Այդ համատեղում նշենք, որ ԱՄՆ փողափական և սննդամթերքային վերնախավը ավելի քան լավ է գիտակցում գիտատեխնոլոգիական ոլորտի կարևորությունը, այն արդարացիորեն համարելով իրենց հզորության հենասյունը և այդ տեսակետից մեծապես խիստ խանդոտ և անգամ հիվանդագին է ընկալում ՉԺՀ-ի շեշտակի և հետևողական առաջընթացը այդ ոլորտում:

Պատճառաբանում ամերիկյան կողմը մեղադրում է չինական ընկերությանը լրեստական գործունեության մեջ և տեղադրել է այն այսօր կոչված «սեյ ցուցակում», այդպիսով արգելելով ամերիկացիներին օգտվել վերջինիս ծառայություններից: Մասնավորապես ԱՄՆ-ում զինվորականներին և ռեզակային ծառայողներին այսօր արգելված է օգտվել այդ ընկերության սարքերից և հարողորակցման համակարգերից: Սակայն գործարար աշխարհում ավելի հակված են կարծելու, որ դասաժողովուրդը մեքանիզմները հիմնական դասաժողովուրդում այն է, որ Հուավեյի արտադրած գաջետների վաճառքի ծավալները սկսել են գերազանցել ամերիկյան Apple-ի համադասարան ցուցանիշները: Մյուս հանգամանքը, որը զուգե է ավելի կարևոր է, կայանում է նրանում, որ չինացիները աշխարհում առաջինն են սկսել տեղակայել և ցահագործել 5G նոր սերնդի ցանցերը, այդպիսով հետևում թողնելով ամերիկյան ընկերություններին:

Նման զարգացումը խիստ մտահոգել է ամերիկացիներին, և նրանք անգամ հնարավոր են համարում անվտյալ վճարումներ կատարել իրենց եվրոպական դաճակիցներին, որոնցից վերջիններս հրաժարվել են չինական տեխնոլոգիաներից: Հուավեյի «սեյ ցուցակում» հայտնվելուց հետո նրա հետ խզել է հարաբերությունները նաև այդ ընկերության խոշոր մասնակարարներից մեկը՝ Google-ը: Սակայն ի դասախան դրան չինացիները մեղադրել են սկսել են արտադրել իրենց սեփական կոմպյուտերային դեջակները, սարքերը և կառավարման համակարգերը: Ամենելին դասահական չէր նաև այն հանգամանքը, որ Մեյն Վանչիտյոյի ձերբակալումը համընկավ 2018թ. դեկտեմբերի 1-ին Չինաստանի դեկավար Սիցզիպիի և ԱՄՆ նախագահ Թրամփի հանդիման օրվա հետ: Դա դայանավորված էր ամենայն հավանա-

րեն համասարած բնույթ են ընդունում: Այդ գործընթացները, բնականորեն, խիստ փոխկապակցված են և հասկանալի են, որ Մեյն Վանչիտյոյն ներկայացված մեղադրանքներում առաջին հերթին նշվում է նաև այն հանգամանքը, որ նա իր խախտել էր ԱՄՆ-ի կողմից Իրանի դեմ կիրառվող դասաժողովուրդներից բխող դասաժողովուրդները:

Կարող է և տարրիմակ թվալ, բայց զուգահեռաբար ԱՄՆ-ը սննդամթերքային դասաժողովուրդներ է սկսել վարել նաև իր հարեանների և դաճակիցների նկատմամբ: Մասնավորապես, ցարունակաբար «ձգարվում» են տարբեր տեսակի աղանդների մասնաճյուղերը Կանադայի, Մեխիկայի և ԵՄ երկրների հետ կատարվող գործարաններում: Այս ամենը, անուշ, չի նողատում զրոբալ տարածում անվանագրության մակարդակի բարձրացմանը, սակայն դա արդեն մեկ այլ ֆնարկման առարկա է:

«Առևտրային դասերազմներ» ԱՄՆ-ՉԺՀ և այլք

սանկյունից ունի մեծ նշանակություն: Ինչպես հարողորդում են լրատվական գործակալությունները, արդեն մոտ ժամանականերս ամերիկյան օրենսդիրները, ամենայն հավանականությամբ, կսկսեն մեղադրել նոր դասաժողովուրդներ ՌԴ-ի դեմ, կապված ռուսական բնական գազը դեղի Եվրոպա տանող «Հյուսիսային հոսքի» հետ: Հասկանալի է, որ այս վերջին հարցում որևէ փողափական դրադասաժողովուրդ է գտնել, բացի այն ակնհայտ հանգամանքից, որ Եվրոպա արտահանվող ամերիկյան հեղուկացված գազը մոտ 30% ավելի թանկ է, քան ռուսական բնական գազը: Այլ խոսքով՝ Միացյալ Նահանգները այսօր զբաղված են իրենց մրցակիցներին ռեզակային մակարդակով շուկայից դուրս մղելով: Սակայն այս համատեղում ռեթֆ է նաև փաստել այն իրողությունը, որ համաձայն որոշ վերլուծաբանների հիմնավորված մոտեցումների, այս հանգամանքը մեծապես նողատեց Ռուսաստանին, որոնցից այն սննդամթերքային հետզհետե իմենաբավ երկրի վերածվի:

Գրեթե նույն տրամաբանությամբ է ենթարկվում նաև այլ երկրների նկատմամբ վարվող ամերիկյան սննդամթերքային փողափականությունը: 2018թ. մայիսին ԱՄՆ նախագահը հայտարարեց Իրանի միջուկային ծրագրի հետ կապված համաձայնություններից դուրս գալու մասին, միաժամանակ վերականգնելով բոլոր այն սննդամթերքայինները, որոնք սահմանվել էին նախկինում այդ երկրի դեմ: Համաձայն Թրամփի, նման գործողությունների նողատակ է «գրոյացնել» նավթի արտահանումը Իրանից և այդ կապակցությամբ նա կոչ արեց բոլորին (բացառությամբ մի քանի երկրի) հրաժարվել Իրանից նավթ ներկրելուց: Այդ մոտեցումների արդյունքում, ինչպես ցույց սվեցին Օմանի ծովածոցում նավթարտար նավերի վերջին ժայթքումները, խիստ սրվել է իրավիճակը ծովային նավթատեղափոխումների ոլորտում, որտեղ իրենց ուրույն ցահերն ունեն այդ տարածաշրջանի մի ցարք երկրներ:

Կարող է և տարրիմակ թվալ, բայց զուգահեռաբար ԱՄՆ-ը սննդամթերքային դասաժողովուրդներ է սկսել վարել նաև իր հարեանների և դաճակիցների նկատմամբ: Մասնավորապես, ցարունակաբար «ձգարվում» են տարբեր տեսակի աղանդների մասնաճյուղերը Կանադայի, Մեխիկայի և ԵՄ երկրների հետ կատարվող գործարաններում: Այս ամենը, անուշ, չի նողատում զրոբալ տարածում անվանագրության մակարդակի բարձրացմանը, սակայն դա արդեն մեկ այլ ֆնարկման առարկա է:

Տամայններում ենթակառուցվածքների զարգացումը՝ ռազմավարություն

ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ը եւ Վայրի բնության եւ մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամը (FPWC) շարունակում են հեռավոր մարզերում կարելու խնդիր լուծելու դասասխանաձև գործընկերությունը: Հայաստանում էկոլոգիայի ցանցի զարգացման ծրագրի շրջանակում, հեռավոր խնդիրն է լուծվել: Վայոց Ձորի Ջառիթափի համայնքի նույնանուն գյուղում արդարև հաստատվել է արտադրության էներգետիկայի համակարգով: Ծրագիրն իրականացվել է երկու փուլով:

բնության եւ մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամի հիմնադիր Ռուբեն Խաչատրյանը, Ջառիթափի համայնքի ղեկավար Սիմոն Բաբայանը եւ համայնքի բնակիչներ:

«Միջոց կարելու ենք համարել այն ծրագրերը, որոնց հիմքում երկարաժամկետ արդյունավետությունն է: Հասկալիք սահմանափակ գյուղերում կա դրա անհրաժեշտությունը: Թվում է, թե սրանով լուծվել է ուղղակի արտադրության խնդիր, սակայն օգուտներն ավելին են ու իրենց զգացնել են այլու թե՛ այժմ, թե՛ սարիներ անց: Սա համայնքի համեմատ թույլ է առավել արդյունավետորեն կառավարելու հնարավորություն է: Էներգետիկայի համակարգի գործարկումից

սնտակած միջոցները կարող են կարելու այլ նպատակի ծառայել: Դե իսկ բնապահպանական օգուտների, համայնքային կյանքի աշխուժացման եւ մեր հայրենակիցներին հոգեբանորեն աջակցելու մասին բազմիցս ենք խոսել: Ուրախ եմ լուսավորված հեռավոր բնակավայրի հաջողության համար», - ասել է ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ի գլխավոր տնօրեն Ռալֆ Յիրիկյանը:

Հայաստանի սարբեր բնակավայրերում ենթակառուցվածքների զարգացումը թիրախավորած գործընկերները չափազանց կարելու են համարում բնության պահպանության գործում նորագույն տեխնոլոգիաների կիրառումը: Դա նպաստում է ոչ միայն շրջակա միջավայրի պահպանությանը, այլև բարձրացնում է էներգետիկայի արդյունավետությունն ու նպաստում համայնքային զարգացմանը:

Ի սարբերություն այլ լամպերի, LED լամպերն առավել արդյունավետ ու դիմացկուն են, կարող են անհամեմատ ավելի երկար ծառայել՝ ստառելով 80%-ով ժապաս էլեկտրաէներգիա:

Ջառիթափի փողոցներն ամռանը կլուսավորեն 21:00-ից մինչև 01:00, իսկ ձմռանը՝ 18:00-ից մինչև 23:00: Տոնական օրերին լուսավորությունը կադախովի ամբողջ գիծեր:

Շահ է առաջարկում Սանենցը արժանացել է դոկտորական տիտղոսի

Շահ է առաջարկում Սանենցը, որի Փառեն (Գագանձեան) Սանենցի եւ Նազելի (Ծնեալ Փարսամեան) Սանենցի, օրեր արժանացած է դոկտորական վկայականին, Ռաբլերգ համալսարանի (Նի Տրգի, ԱՄՆ) Հանրապետության եւ Տեղեկատվության դոկտոր կառավար: Հիմնուելով հարցազրույցներով եւ այլ միջոցներով ձեռք բերած տեղեկություններով վրայ, իր «Երկնային չափահասներու տեղեկություն փնտռելու եւ գործածելու վարը» խորագրով թեզը կուսումնասիրել ընդհանրապես չտարբերված ոլորտներում: Թե՛ մեկ էլ ավելի լեզու կամ բարբառ իրենց սրամտության սակ ունեցող անհասներ - մարդկության կեսը - ինչպե՞ս կը փոխարարեն տեղեկության (information) հետ: Ընդհանուրում ենք:

Սահմանափակ Գոմբում լուծվել է տասնամյակների խնդիր

Նախիջեանի սահմանից մոտ 7 կմ հեռավորության վրա գտնվող Գոմբում արտադրվել է արտադրության ծրագրի շրջանակում: Ենթակառուցվածքների խնդիրն այստեղ եղել է սարիներ շարունակ՝ ՆԱՅՄ-ի փոխառնից հետո: Այժմ Գոմբում համարվել է էներգետիկայի համակարգով լուսավորվող գյուղերի ցանցը: Դրանում իրենց լուրջ ներդրումն ու ծրագիրն են իրականացրել գործընկեր կառույցները՝ ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ն ու Վայրի բնության եւ մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամը (FPWC): Ինչպես Հայաստանի հեռավոր, սահմանամերձ սարբեր գյուղերում, այստեղ եւս՝ ծրագիրն իրականացվել է փուլային սկզբունքով: սկզբում լուսավորվել են հիմնական, ապա՝ երկրորդական փողոցները:

Ծրագրի երկրորդ փուլով, այժմ արդեն՝ դրանց թիվն ավելացել է եւս 34-ով: Ընդհանուր առմամբ, Գոմբում լուսավորվել է 2650 մետր սարածություն, որից 1300 մ՝ նախորդ ամռանը մեկնարկած աշխատանքներից հետո:

Համակարգի գործարկմանը մասնակցել են ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ի գլխավոր տնօրեն Ռալֆ Յիրիկյանը, Վայրի բնության եւ մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամի հիմնադիր Ռուբեն Խաչատրյանը, Ջառիթափի համայնքի ղեկավար

Սիմոն Բաբայանը, Գոմբի վարչական ղեկավար Մխիթար Հովհաննիսյանը եւ համայնքի բնակիչներ:

«Աշխարհն արդյուն է տեխնոլոգիաների զարգացման այնպիսի ժամանակաշրջանում, երբ ամեն օր մշակվում են մարդու կյանքն ու կենցաղը հեռացնող լուծումներ: Եվ նման հնարավորությունների դարում, թվում է՝ չդեմք է լինի, ասեմք, փողոցների լուսավորության խնդիր: Մինչդեռ այն կա եւ հաճախ՝ սահմանամերձ գյուղերում: Արդեն 5 սարի՝ սկսած 2014 թվականից, գործընկեր կառույցի հետ, համատեղ ծրագրի ենք իրականացնում, գիտակցելով, որ լուսավորված փողոց ունենալը չդեմք է լինի ֆաղափ մեմեանորի: Աստիճանաբար կրճատում ենք խավարի մեջ կորած փողոցների ֆանակն ու սահմանադրապես գյուղում բնակվողին լույսի հետ վերադարձնում լավ աղաքայի հավասար: Այս ծրագրի հիմքում կա նաեւ սոցիալական աջակցության բաղադրիչ, ինչը եւս անչափ կարելու է: Ուրախ եմ

արձանագրել, որ հաջողական փուլերով, մեզ հաջողվեց այս գյուղում եւս իրականություն դարձնել ժամանակակից լուծումներով հագեցած, ծախսերի կրճատում երաշխավորող համակարգի գործարկումը», - ասել է ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ի գլխավոր տնօրեն Ռալֆ Յիրիկյանը:

Արտադրության համակարգի գործարկումը կնպաստի համայնքային կյանքի աշխուժացմանը: Գոմբում հարմար բնակավայր է նաեւ էկո-գրասարժանություն զարգացնելու համար: Այդ ուղղությամբ եւս, այստեղ ակտիվ աշխատանք է սարկում:

Ի սարբերություն այլ լամպերի, LED լամպերն առավել արդյունավետ ու դիմացկուն են, կարող են անհամեմատ ավելի երկար ծառայել՝ ստառելով 80%-ով ժապաս էլեկտրաէներգիա:

Մահացել է Լեոնիդաս Լազոս-Սերեյանը

Աթենքում օրերս հավերժի ուղին է բռնել Հայաստանից, հայ նորագույն ազատագրական պայքարի մեծ օգնություն ցուցաբերած, հունական դեմոկրատական շարժման գործիչ Լեոնիդաս Լազոս-Սերեյանը:

Լ. Լազոս-Սերեյանը ծնվել է 1954թ. սեպտեմբերի 14-ին, Հունաստանում՝ հայ մոր ու հույն հոր ընտանիքում: Նա իր ողջ գիտակցական կյանքի ընթացքում մշտապես եղել է հայության կողմին: 1988թ. Սոփիայի երկրաշարժի օրերին Հունաստանում կազմակերպված Հայաստանի գորակցության հանձնախմբի կարելու ազգային ղեկավարից էր: Հաջակցություն Արցախյան հարցի հայամտաս լուծման՝ ֆաղափական ու գիտական մի շարք խորհրդատուների ակտիվ մասնակից էր: Սերեյանը կարգված էր Հունաստանի կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչման գործընթացի հետ:

Բացվել է հրահանգի նվիրված կենտրոնը

«Հրահանգի» կազմակերպությունը Պոլսի «Ալյոս» շաբաթաթերթի շնորհիվ հիմնվել է «23,5. Հրահանգի հիշողության վայր» կենտրոնը: Շուրջ 145 քմ. կարած տարածակող կենտրոնն անվանակոչվել է

ի ժախի Դիմի 1996թ. ապրիլի 23-ին «Ալյոսում» գրած «Արիլ 23.5» հոդվածի: Կենտրոնը ժամանակ է Դիմի անցած ճանապարհի մասին. կան լուսանկարներ, փաստաթղթեր, ձայնագրություններ եւ այլն:

Արբեջանի ավելացնում է զինուժին սրամարտիկ բյուջեն

Արբեջանի ՊՆ ենթակայության սակ զսնվող լրակազմիցները հայտնում են, որ Արբեջանի ղեկավարությունը որոշում է կայացրել փոփոխություններ կատարել ՁՌԲ 2019թ. բյուջեի մասին օրենքում: Ըստ դրա՝ այս տարվա 3 037 618 152 մանաթի փոխարեն ծախսվելու է 3 187 618 152 մանաթ:

Մահացել է հայկ Նեանը

Հունիսի 16-ին կյանքից անժամանակ հեռացել է ժողովրդային կրթական կյանքի նվիրյալ, Սուրբ Խաչ դրամատիկ բազմամյա վասակաբան տնօրեն Հայկ Նեանը:

Հ.Նեանն իր ողջ կյանքը նվիրել է մանկավարժությանը, որի ընթացքում փչ բան չի հասցրել անել հայադաստիկության համար: Պոլսահայ կրթական նորագույն կյանքի կազմակերպումն ու կառավարումը նաեւ նրա անվան հետ է կապված:

Արբյուրը՝ «Նոր Յառաջ», Փարիզ: ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒՆՈՒՄՅԱՆ

«ԱԶԳ» ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
 Հրատարակության ԻԸ Տարի
 Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
 «ԹԵԼԵՅԱՆ ՓԱԲԼԻՇՆԳ» ՍՊԸ
 Երևան 0010, Հանրապետության 47
 e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
 www.azg.am
 Գլխավոր խմբագիր
 ՅԱՎՈՐ ԱՆՏԻՔԵԱՆ հեռ. 060 271117
 Հավատարմություն (գովազդ) հեռ. 582960,
 Հարցազրույց լրատվական ծառայություն
 հեռ. 060 271114, 010 529353
 Համակարգչային ծառայություն՝ «Ազգ» թերթի
 Թերթի միջոցով ամբողջական թե՛ մասնակի արտատրամերը տրամադրվում են մանուկի միջոցով, ռադիոհեռուստատեսությամբ կամ համացանցով, առանց խմբագրության գրառում համաձայնության խոստանալու: Են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրավունքի մասին օրենքի: Նիսերը չեն գրախուսում ու չեն վերադարձնում:
 Գ Տարածվող թղթերը գովազդային են, որոնց բովանդակությունը համար խմբագրությունը ժախասխանաբանություն չի կրում: «AZG» Weekly
 Editor-in-chief
 H.AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117
 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010

Ազգայնականությունը

Թիվ 23(435)
21 Հունիս
2019

ԿԱՐԻՆԵ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

Լուս Անգելես

Երեւի ոչ մի լեզու այնքան առաջ է կեսադրական տարաբնույթ կանոններով, զուգաձեւություններով ու բացառություններով, որքան հայերենը: Եվ այս ամենի հետ միմյանց հակադրվող գիտական տարաբնույթ տեսակետների ու կարծիքների տակաւ չկա: Ըստ հարցերում լեզվաբանների կարծիքները խիստ տարբեր են, եւ յուրաքանչյուրը համոզված է իր տեղում մեջ: Մասնագիտական խորհրդարանում եւ նուրբ լեզվագագողություն է դրսևանվաւան նավարկելու մայրենի կեսադրության բավիղներում, որ սերտվել է փրականական խիստ կանոնների ու կարգադրանքների մեջ:

Վերջին տասնամյակում հայերենի կեսադրության մեջ հսակեցունների ու նոր կանոնների սահմանումը, անկասկած, նրա տակ ունի մեղմացնել այն անհեթեթ իրավիճակները, որ հաճախ առաջանում են հայերենի ընդունելության փնտրությունների ժամանակ: Առաջներում ընդունելության փնտրությունների բողոքարկումների ընթացքում անարդարացի, ոչ ճիշտ որոշումներ կայացնելու հավանականությունը մեծ էր, եւ եթե համաձայնողով անդամները լեզու չէին գտնում դիմորդի բողոքարկած որեւէ հարցի շուրջ, բացառված չէր կանայական որոշման կայացումը եւ հաճախ՝ ոչ դիմորդի օգտին:

«Վերջին տարիների ընթացքում կեսադրության կանոնները շատ են փոխվել: Խիստ կանոններ են սահմանվել, համարյա վիճելի բաներ չեն մնացել, եւ կարողանում են դրանցով կողմնորոշվել»,- ասում է հայերենի երկարամյա ուսուցչուհի Մարինե Եփրեմյանը Արսաւաւս ֆաղափից: Սակայն լեզվական բոլոր իրողությունները հնարավոր չէ կարգադրել մեջ դնել, եւ ուսուցչուհին մասնատուում է նաեւ այլ հանգամանք: «Հաճախ է լինում այնպէս, որ լեզվական երեսույթը փրականական որեւէ կանոնի տակ չի մտնում եւ ստիպված եւ առաջնորդվել բացասման սկզբունքով: Եւ իմ աւակերտներին հենց այդպէս էլ ասում եմ՝ սվյալ օրինակը մտնում է որեւէ կանոնի մեջ, դնում եւ, ասեմք՝ սրտիւթյան որեւէ նշան, չի մտնում ոչ մի կանոնի մեջ, չեն դնում»:

Այնուամենայնիւ նոր կանոնները հաճախ գրավոր խոսքում ծայրահեղությունների առաջացման դասճառ են դառնում, խոսքը ծանրաբեռնում կեսադրական նշաններով եւ դրանք հայտնվում են այնպիսի տեղերում, որ առանց իրենց էլ կարելի էր յուլ գնալ: Առաջներում կարճ, փոքր դերբայական դարձվածք կարելի էր սրտել, կարելի էր ոչ: Հիմա ընդունվել է միայն սրտելու տարբերակը:

Համաձայն փրականական նոր կանոնների՝ սրտվում են զեղչված դերբայով, չափազանց կարճ դարձվածքները, ո-

Նայերենի կեսադրությունը՝ երկակի իրականության մեջ Խոզում կանոնների սահմանում եւ կիրառության միջոց

րոնց զերտաս անդամը ոչ թե դերբայ է, այլ գոյական, ածական կամ այլ խոսքի մաս: Օրինակ՝ Հայրիկն այդ ո՛ր է գնում՝ կացինը ձեռքին - (ձեռքին բռնած՝ զեղչված է բռնած դերբայը):

Ձեռքերը գրդաններում՝ կանգնել էր ու չէր խոսում - (գրդաններում դառնալ):

Շարունակում են սիրադեզը մնալ նաեւ տարբեր կեսադրական կանոնների վերաբերյալ տարակարծություններն ու զուգաձեւությունները: Համարվում է, որ բացի բացառման, հիմունքի, զիջման կարգից լրացյալին կարող կամ կադական բառով միացած դերբայական դարձվածքները չեն սրտվում: Սակայն դասճառի դարձվածք, նրա տակի դերբայական դարձվածքները ետադաս դիրքում կարի հետ կարելի է եւ սրտել, եւ ոչ: Երկու տարբերակ էլ ճիշտ են համարվում:

Մի այլ դեղքում (ըստ Յու. Ավետիսյանի եւ Հովհ. Չափարյանի հեղինակած համատեղ ձեռնարկի) կարական նրա տակի դարձվածքները չեն սրտվում: Սակայն դարձվածք սրտվում է միայն այն դեղքում, եթե ստորոգյալին չի հաջորդում, ինչպէս՝ **Տիգրանը դուրս եկավ փողոց՝ զիցերկա զովը վայելելու համար:**

Մեկ այլ հայտնի լեզվաբանի՝ Լեւոն Եզեկյանի ձեռնարկում նման դեղքի համար սրտում է մի մասնակցում, ինչպէս՝ **Նա գնաց տուն հանգստանալու:**

Բայց այս եւ էլ այլ կանոնների, բացառությունների ու զուգաձեւությունների մասին դրոցական դասադրերում եւ կեսադրական ձեռնարկներում տեղեկատվություն չկա կամ սուղ տեղեկություններ

տեղեկություններով առաջնորդող սովորող չի կարող լիարժեք բավարարել հայերենի ընդունելության փնտրություններին ներկայացվող դասանցները:

Երբեմն նոր կյանք մտած կանոնների փոփոխությունն անգամ կարող է չօգնել: Եվ եթե բութ կամ ստրակեւ դնելու անհրաժեշտություն եւ տեսնում, բայց փոփոխվել չի մտնում արդեն սահմանված կանոնների մեջ, դիտարկելու, չնայած լեզվի փոփոխությունը հուշում է, որ ստրակեւ կամ բութի կարիք կա:

«Առաջներում լավ էր՝ տեղիմարական կոմիտեւ հաճախակի որոշումներ էր կայացնում եւ անդամայն տեղեկացնում դրանց մասին՝ առաջ այսպէս է եղել, հիմա այսպէս դիտարկել: Հիմա ավելի շատ զբաղված են բառերի հայերեն համարժեքներ ստեղծելով», - իր դիտարկումներն է հայտնում Մարինե Եփրեմյանը:

Այս դայմաններում գրավոր հայերենի ամենօրյա տղառողները՝ տղաքի մամուլն ու գրադրատարակչությունները, շարունակում են արդէլ կեսադրական փոփոխություններից ու այս ամադրեզում սիրող մեմամարտերից հեռու, ինփուուրյն կյանքով ու օրենքներով՝ հետեւելով լեզվագագողությանը կամ հիմ կանոններին:

Քերականական կանոնների համաձայն՝ եղանակավորող բառերը (վերաբերականներ), շարակադրող բութով չեն սրտվում, բայց եթե աջ ածեմ մեր մամուլի հրադարակումները, փրականական այս կանոնի համատարած խախտումներ են: Նույնպէս սխալներով առաջ են փրականական այլ անդամների՝ ստրակեւներով ու բութերով սրտումների օրինակները:

Գրեր են տղադրվում, մամուլում ամեն օր նյութեր են հրադարակվում հիմ կանոններով ու լեզվագագողությամբ, եվ ստացվում է, որ փրականական կանոնները սահմանվում ու դարտարվում են միայն ուսուցչներին եւ ընդունելության փնտրություններին դարտարակող շրջանավարտներին:

Ընդունելության փնտրություններն ընթացքի մեջ են: Շրջանավարտները հերթական փորձությունը դիմադրակում են զուգաձեւություններով, բացառություններով, սրտիւթյան նշանների հսակված ու չհսակված կանոններով հայոց լեզվի փնական թեթերի խութերն ու թակարդները հաղթահարելով:

Մադամ Ռուզանին նվիրված բալետը Մեծ թատրոնում

Հունիսի 15-ին Մոսկվայի Մեծ Թատրոն իր նոր բեմում որդեւ 243-րդ թատերաշրջանի վերջին բալետային դրեմիտերա ներկայացրեց մեկ գործողությամբ երկու բալետ՝ Ջորջ Բալաչինի «Ռո մաժոր սիմֆոնիան» եւ Մորիս Բեժարի «Փարիզյան զվարճությունները»: Վերջինը Բեժարի ամենից կենսախիճ բեմադրությունն է, որը Մեծ թատրոնում ներկայացվելու է առաջին անգամ: Ժաֆ Օֆենբախի եւ Մանուել Ռոզենսալի երաժշտությամբ վառ բալետային դրոդուրին դասնում է Բեժարի կարիերայի եւ բալետի հեղինակավոր ուսուցիչ մադամ Ռուզանի (Ռուզան Սարգսյան) հետ նրա հանդիման մասին (վերջին

նիս մասին տեւ մեր «Բալետի ահեղ ուսուցչուհին. մադամ Ռուզան» հոդվածը, «Ազգ», 2018, փետրվարի 2):

Ինչպէս գրել է Մեծ թատրոնի մամուլ ֆարտուղար **Կատերինա Նովիկովան**. «Ըստ սյուժեի, երիտասարդ գայիս է Փարիզ՝ դարել սովորելու: Այնտեղ նա հանդիմում է մի ուսուցչի, որը միաժամանակ թե՛ հիանում է նրանով, թե՛ ծիծաղում է նրա վրա: Այս կերպարի նախատիւրը Ռուզաննա Սարգսյանն է՝ Ռոլանդ Պրեփի, Մորիս Բեժարի, Պիեռ Լակոսի եւ համաժախարհային բալետի այլ հեղինակավոր վարդերների նշանավոր ուսուցիչը»:

Հռչակավոր դարուհի եւ դարուսույց

Վիլյեւ Վերդին ասել է. «Ռուզաննա Սարգսյանը եղել է Վերա Տրեֆիլովայի աւակերը եւ նրա օգնականը Փարիզի ստուդիայում: Հետո իմն է սկսել դասավանդել, բայց միայն երբ Տրեֆիլովան դարարել է ուսուցանել»: Իսկ լեի բալետմայստր **Պետեր Նարդեկին** հավելել է. «Երբ նա մահացավ, նրա դագաղը կրում էին Բեժարը, Ռոլանդ Պրեփին, Ժան Բաբիլեն եւ Պիեռ Լակոսը: Մադամ Ռուզանին դաւաւում էին բոլոր...»:

Բեմադրությունը զարմացնում է. այնտեղ ոչ միայն դարում են, այլեւ արտասանում, անգամ երգում...

Ա. Բ.

Մելանյա ԲԱԴԱԼՅԱՆ

Թափառող մի լույս իջել է նրա ուսերին, երկար, գեղեցիկ, մազերին, հայացքի մեղմ խոնարհությանը, դավկահար դեմքին:

...կարո՞ս ի՞նչ է երաժշտության գործիք է եղել
ին անունով է երաժշտության
Յոզեֆ գործիքը:

Գրիգոր Տարազձյանը ծնվել է Լիբանանում, յոթ տարեկանում է Բեյրութի Վահան Թեմայի վարժարանում, ուսուցիչ կիսատ է թողել, զննարկ է աշխատել, զբաղվել է ոսկերչությամբ՝ ձգելով կասարելության հասցնել արհեստը, ինչպես իր ամբողջ յուրաքանչյուր ֆայլ է փորձում անել՝ բյուրեղացող հոգու բանաստեղծությամբ: Բնակության է փոխվել Հայաստան՝ հայրենիքի նկատմամբ սարսուղի սիրով: Սերն է ցարժիչ այն ուժը, որ նրան դիմակայելու, դիմադրելու զորություն է սալիս՝ մեզանից շատ արագ ալյուրեղանյութային իր ճանադարին անցնելու: Կամավոր ընթացք էս-ի հոգեւոր ընթացք, դժվարությունների մի ուղի, որ հակասությունների այս իրականության մեջ հոգեմաշ արդյունքների կարող է նաեւ սանել, եւ, այո, միջավայրի, սովորույթների, ընդունված կարգապահի մտայնությամբ՝ անհամատեղելի, ավելին՝ հակասացված լույսի միջով անցնող մարդուն:

...Ամեն դեռ չեղած կասարյալ
բան ոչնչանալուց հետո
կրկին
ե՞զ եմ եւ
ե՞զ եմ ուզում
դու արի՞ եւ մնա՞
Թող հայածին արեւը ծագի՞
եւ օրհնի ինձ...

...Երբ խոսում է, գրիչը ցած միտքի չղմես, այդքան մտադաշտ չի լինում, - միտքի գրառես, միտքի մտքես, միտքի զգաս: Բառը՝ խոսքը կարծես վերելից իջնում, հանգչում է նրա արհիւն, լեզվին, հանդարտ, մեղմ, մտածված, երբեմն փոփոխակի՝ բանաձեւային, կարծես փոխանցող է, կաղապար: Յուրաքանչյուր բառ՝ ձիւս իր սեղան, զգացված, իմաստավորված, արդված:

Նա բաց ու փակ տարածում արդում է միաստակ, հաստատակ է, զիտակցված, իր յուրաքանչյուր վերաբերմամբ արտաքին աշխարհին իմոլակալ է, զգայական ու կոռուպցիվ, հանուն մարդու է, մարդկային, ստեղծարար կյանքի: Միտքը մտնու ցարժման մեջ է, ձայնը անձրեւի երգի, աչքը՝ լույսի հետագծին: Բանաստեղծ է:

Միտքը Մեծարենցի բանաստեղծության արդյունքն այս ձայնների մեջ է, այստեղ ինքնային խոսք է ու Դուրյանի ինքնուրույն, Վարուժանի՝ լույսին զննող ցորանի ոսկին, - արեւմտահայ բանաստեղծության փայլը, հմայքը, գեղեցկությունը Բառի: - Ինքն չգրիչ:

Պատահական հանդիպում չի լինում, կյանքի թելերը հասվում են կանխագծված: Երբ կարծում ես, թե այլեւ դադարել են ժողովրդի մեջ լավ մտքեր ձայնել, նրանք մարել կամ սեղմվել են կոկորդում, հասկանում ես, որ սխալվել ես. բացվում է հորիզոնը, գալիս են մարդիկ, անհրաժեշտությունը ի հայտ է բերում նրանց, ու թե բախտավոր ես՝ հանդիպում ես: Զիչ եմ, բայց կամ: Նրանք, որ կարող են լսել անանձնական ուրախության ձայնը. - ես արդեն երկուսին գիտեմ, մեկը՝ մոտ, մյուսը՝ փչի հեռու:

Գրիգորը այս տղերի կարիքը չունի, սակայն Հայաստանի սիրույն օտարությունից, ընթանիքը, մորը, հարազատներին թողած, հայրենիք վերադարձած հայ երիտասարդը երբ խոսում է երկրի ու մայրենի մասին այսպիսի խնկարկունով, սեղի յուրաքանչյուր՝ ամենամանուշակամ թերությունն անգամ ծնունդով եւ իր ձեռքով՝ մեղմորեն, խոսքի զուտ զոհով, ասկեսիկ արդյունքների իր օրինակով այն օսելու մղումով ու ջանքով, եւ երբ հարց է ուղղում ինքն իրեն, թե ինքն ի՞նչ է սալիս հայրենիքին ու դասասխանն է՝

Եւ... բայց լույսի մեջ

«Ես բանաստեղծություն եմ գրում հայերեն լեզվի համար»,- ոչ թե հայերեն լեզվով, այլ՝ հայերեն լեզվի համար,- կանգ ես առնում մի դաս: Այսինքն, նա վերաստեղծում է մայրենին, նա մեր լեզվով բերում է իր հույզը, անհասկանալի հոգեւոր փորձը, իրեն սրված շնորհի, իր զգացողության, արդյունքի բանաստեղծացումը, իր հոգու շողարձակումը:

Ասում եմ՝
Ինչպես ես
Դիմանում
Հայաստանում,
...Ինչպես
Մեկական
Սիրք
Թո՛ղ եմ:

Գրիգոր Տարազձյանը բանաստեղծությունների երկու ժողովածու տպագրել է՝ «Արգելված չէ խեղճանալ» եւ «Եթե երկու սիրտ ունենան անգամ՝ ե՞զ եմ սիրելու»:

Մենակյաց ասկեսիս բնորոշ խոսակցական արդյունքները ընթացք էրիտասարդ իրերի աշխարհին թե ոչ անհարող, բայց եւ կարեւորություն չի սալիս: Իր փոփոխ կացարանում դրանց ներկայությունը նվազագույնի է հասնում, կենսականորեն ամենամահաժեշտը, բայց իհարկե՝ Ասվածաշունչը, Նարեկը, զբաղաբեր բառարաններ եւ էլի ուրիշ գրքեր, ու սերեր, սերեր, բազմաթիվ, արկունների մեջ սեղմված՝ համաչափ, գեղեցիկ ձեռագրով հայաստան իր փերթվածները, որ հուսամք մի օր գրի սեղ կունենան, կտառագրվեն, դուրս կգան մեղ տասերից, կդառնան նաեւ մերը:

Իր համար բառը հաց է, նա շատ ուշադիր է արտաբերված յուրաքանչյուր խոսքին, ոչ միայն իր, նաեւ՝ դիմացինի: Բառը գեղարվեստական կերպարանք առնում է, թվում է սարեայնորեն, բանավոր խոսքի ընթացքում, միանգամից ու գրի է առնվում: Կարծես դարձար չկա, հոսք է, ու դա գեղեցիկ է, ֆանի աֆորիսիկ է, խոսակցական է, միտքը եւ հույզը միաձուլվել են: Ասես որում է օրի մեջ թափառող մտքերը, գույները, որովհետեւ լսելու եւ ծնունդը՝ նուրբ կարողություն ունի: Ծնորդը ի վերուս է, ստացածը վերադարձնում է նույն դասին՝ արդեն կյանքի ամեն ակնթարթը իմաստավորելով, հարստացնելով եւ փոխանցելով. - եւ սա ամենակարեւորն է...

Տերեկ ցարժումից, անհայտ երեխայի սահունկեցնող ողբերգությունից մինչեւ փողոցի անցումը կամ մի փեթակով ու կենդանի, հայացքի մերթն եւ, ուրիշ ցավին կարեկից, անծանոթը՝ ծանոթ եւ ծանոթն անծանոթ է նրան: Այդպիսին է, հարողակից է, զգայուն է, մտածող է, խեղճ է... Չմայած բանաստեղծական նուրբ ելելեջումներով ներաշխարհին, միաժամանակ զինվորականի տկուրություն ու ներքին ամրություն ունի, սկզբունքները չզիջելու, արժանապատվության սուր զգացումով կյանքը արդե-

լու հաստատականություն՝ հորից ժառանգած խառնվածի գծեր... եւ ինչ խզված կարո՞ս կա ձայնում, երբ հիշում է նրան...

Լուսավոր խոհականություն, այսպես կարելի է բնորոշել հոգեկան այն վիճակը, որտեղ նա արդում է, մտախոյզ, զգայող, ուրի միջով նաեւ անց է կացնում կյանքի սովորական կողմերն ու մարդու բնույթի ճնշված ծախքերն ու շեղումը, ու հետաքրքրական է այն ձեւը, որ գեղ է փոփոխում եւ փոխելու դրամ, նաեւ՝ սեփականը: Նա խոսում է մարդկանց հետ, բացատրում լավ ու վատը՝ փողոցում, խանութում, այգում, կանգառում, գործածում է նաեւ ֆեյսբուքյան հաղորդակցման միջոցը:

Արդում է դժվար. կյանքի, արդյունքի համար նվազագույն անհրաժեշտությունների, ամենահամեստ կացարանի կարիքով: Նայում ես ու ափսոսում: Որտեղ եմ թափվում այսօր միջոցները նյութական աշխարհի, ինչ զուր վասնումներ, անհեթեթ շոտայումներ, երբ այնքան կարիք ու կարո՞ս կա շուրջը: Անմիջ կուրություն մարդու. կամ թե ձեռացնում եմ՝ չեստեղ սալով, չփորձելով ձեռք մեկնել ըստ հարկի՝ ոչ միայն սոսկ կարիքով, այլ հենց Արժանավորին, ստեղծարար մարդուն, բառը արարողին, աշխարհին գույն ավելացնողին, ժամանակը իմաստավորողին: (Հուսամք՝ արձագանքներ լինեն):

Վեր, բանաստեղծի նրա աչքը լույսին է, կենսարար հացը, սնունդը ստանում է Սուրբ գրից, ու ստացածը լիովին բաշ-

խում: Իր խոսքը ցարունակական է, բառը հոսում է սարեքի մեջ բնական, ջրի մեջ կենսարար: Զգալ է մեծ, լսել, զննահատել է մեծ: Տղայություն է՝ ասես ձուլված է օրվան, անձրեւին, սափն ու ցրից, հովին, սերելին... Մեծարենցի մեջ:

Բանաստեղծությունը՝ հոգեկան արդյունքների, խոհի, մտքումների արտահայտության այս միջոցը իր համար կենսաձեւ է, իր հետ է ամեն դասի, արթուն թե կիսարթուն, որովհետեւ ասում է, թե դրանց սահմանն էլ չգիտի... Այն արժեքավոր է հոգեւոր սկզբի նշանակությամբ ու զիտակցմամբ. - սա թե ինչու է նա բանաստեղծությունը խնկարկուն ու զարմանում, որ բանաստեղծին չեն հասկանում, չեն զննահատում: Ու հենց դրա մեջ է արտացոլվում, արձագանքվում, բացահայտում իրեն, վերադառնում դեռի սկիզբը՝ իր եւ մեր...

...Այս է մնացել
հիմա ինձ թթվածին...
Այսպես նվազեց
առեղծված արհիս
հետադարձված վերերը
Հույսը կորցրած աշխարհի
Մոռացկոյն
հիշողության մեջ...

Գրիգոր Տարազձյանի բանաստեղծության, բառի, իր ներսի ծավալվող տարածություններում Լույսը ֆայլում է իբրեւ բացատրական ճեմարտություն, իբրեւ բաց ցողունություն հավասարակշռ խոնարհության, որդեւ «հոգեւոր արտաբեր» - իր միջամտությունն է:

ԳՈՒՅԹ

Նաղեժդա Դավթյան (1951-2019)

Հունիսի 15-ին վախճանվել է ՀՀ վասակավոր արտադրողի, 1970-1990 թթ. Երեւանի օդերային եւ բալետի թատրոնի առաջատար դերակատարի, դերասանուհի, փորձավար **Նաղեժդա Դավթյանը**: Ծնվել էր 1951 թվականին, Մոսկվայում: 1968 թվականին ավարտել է Երեւանի դերասանական ուսումնարանը (Դինա Չախնյանի դասարան): 1968-ից աշխատել է Մոնեղիարյանի անվան օդերային եւ բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնում՝ նախ որպես բալետի դերակատար, 1989-ից՝ փորձավար: Դերասաններից են՝ Կիսրի («Դոն Կիխոտ»), Ժիզել եւ Գայանե (Համանուն բալետներում), Էգինա («Մարտակ»), Խանդուկ («Սասունցի Դավիթ»), Զուլիես («Ռոմեո եւ Զուլիես»), Շամիրամ («Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ»), Գերդա («Ջունեթ թագուհին»), Եմիլիա («Օթելլո»): Դերակատարել է նաեւ Խոսեֆայում (Մոսկվայի Մեծ թատրոնի հետ), Արգենտինայում, Վիեննայում, Կամբոջայում, Լատվիայում, Լեհաստանում, Ռուսաստանում, Ուկրաինայում, Մեքսիկայում, Ֆրանսիայում, Չիլիում, Էկվադորում, Պարագվայում եւ այլուր: 1987-1989 թթ. որդեւ մենադերակատարի եւ փորձավար աշխատել է Մոնեղիարյանի (Ուրուգվայ) թատրոնում: 1998-1999 թթ. դասավանդել է Սեուլի (Հարավային Կորեա) արվեստի թատրոնական համալսարանում, ստացել համալսարանի դոկտորի կոչում: Նրա կենսագրությունը տեղ է գտել 1981-ին, Մոսկվայում Յուրի Գրիգորովի խմբագրությամբ լույս տեսած «Բալետ» հանրագիտարանում (տջ 172):

Մեր խորին ցավակցությունները Նաղեժդա Դավթյանի ամուսնուն՝ ՀՀ ժողովրդական արտիստ, դերակատար, դերասանուհի, բալետմայստր Վիլեն Գալստյանին եւ որդուն՝ բալետի արտիստ Դավիթ Գալստյանին:

Ա. Բ.

Հակահեղափոխությունն՝ մշակութային հեղափոխության դեմ

Գեորգ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱՆ

Եթե չեն սխալվում, ամիսներ առաջ, երբ ԿԳ եւ ՄՇԱԿՈՒՅԹ նախարարությունները դեռեա «մեկ օֆիս» չէին դարձել, եկեղեցու երկվյալ թեմանի Արայիկ Գարությունյանն ու մշակույթն իր մեջ կրող Լիլիթ Մակունցը հայտարարում էին, որ «իրենց շնորհիվ» սահմանամերձ գյուղերի երեխաները կարող են սարին մեկ անգամ այցելել երեւանյան թատրոններ, թանգարաններ եւ մշակույթի այլ օջախներ: Դե, ինչ խոսք, ողջունելի հայտարարություն էր, բայց դեռ այն ժամանակ էլ հասկանալի էր, որ վերոհիշյալ երկուսի եկած ճաշի մեջ անդաման «մազ ենք գտնելու»:

Ինչ երեխաները հենց այնպես էին եկել, առանց որեւէ նախարարության թվայնաչափի, եկել են սահմանամերձ գյուղից, մոտենում էլ գունար չկա՝ թանգարանին վճարելու, ղեկ է արգելել մասնա մուտքը մշակույթի օջախ, հնարավոր չէր բացառություն անել, դուր ուրեք եք, որ արգելեք սահմանափակ երեխայի, որեւէ երեխայի մուտքը որեւէ մշակութային օջախ: Եթե երեխան սահմանամերձ գյուղից հասել է մայրաքաղաք եւ ցանկանում է ներս մտնել, նույնիսկ առանց տոմսի, ոչ ոք իրավունք չունի նրան արգելելու, ավելին՝ ինչ-որ սեղ ղեկ է ուրախանում, որ մշակույթը ձգում է մեր փոփոխներին: Ասեմք, դուր՝ սեղի աշխատակիցները, ձեր երեխաներին տոմսե-

Օրեր առաջ հանրությունը ինձնից առաջ գտավ այդ «մազը». իմացանք, որ Տավուսի մարզի Ենոթավան գյուղի դպրոցի աշակերտները, ցանկանալով օգտվել վերոհիշյալ հնարավորությունից, ժամանել են Երեւան եւ ցանկացել են մեկ անգամ մտնել մշակութային տուն-թանգարանն ու Մաշտոցի անվան մատենադարանը: Բայց արի ու սեւ, որ մայրաքաղաքը լիք էր սահմանամերձ գյուղի երեխաներով: Երկու վայրում էլ երեխաները թուրիմացության մեջ են ընկել, որովհետեւ իրենց դասարանները են, թե մուտքի տոմսերի ժամկետներն անց են: Մատենադարանում խնդիրն արագ լուծվել է, եւ երեխաները կարողացել են ներս մտնել, բայց, այ՛, Թումանյանի տուն-թանգարանի աշխատակիցներով Թումանյանը հաստատ չէր հղատարան: Երեխաներն ushոկած մոր տոմսեր են գնել: Նայի՛ տոմսերի մասով: Ըստ որո՞ւման՝ դրանց ժամկետները եղել մինչեւ հունիսի 20-ը, թանգարանում ու մատենադարանում հայտնել են, որ ժամկետը մայիսի 20-ն է եղել, բայց մի մեծ բայց կա, տոմսերը երեխաներին բաժանվել են մայիսի 20-ից հետո: Չմանրանասեմ, սա վերը հիշատակած «մազը» էր: Միանգամայն այստեղ շուրջը չի ձանձուրել, եւ նախարարություններում իրենց բնորոշ անփութությամբ ամեն ինչ խառնել են իրար, բայց մեղալիքները հակառակ երես էլ ունի:

Ռո՛վ եք ներս թողնում: Չհամարձակվեք ասել՝ այո, որովհետեւ դա այդպես չէ, ոչ միայն ձեր երեխաները, այլև ձեր ողջ քաղաքան՝ իրենց երեխաներով են կարողանում առանց տոմսի մուտք գործել, եւ դա բնավ դատարարելի չէ. երեխան ղեկ է առնելի մշակույթի հետ անարգել: Թումանյանի տուն-թանգարանն ամեն օր խոսում է մշակույթի, Թումանյանի մասին: Լավ, զոնե գիտե՞մ՝ Թումանյանը երեխաների համոզող ինչ վերաբերմունք ուներ, գիտե՞մ ինչ հույսեր էր կադում նրանց հետ: Իմանալով այդպիսի, հեշտ խղճի խայթ չէ՞մ զգում, որ արգելել են այդ երեխաներին ներս մտնել թանգարան, երեխաներ, որոնցից ոմանք գուցե կյանքում առաջին անգամ էին Երեւանում լինում:

Ամեն օր Հայաստանում խոսում են «մշակութային հեղափոխություն» կոչված մասին: Ըստ ամենայնի, դա այդպես էլ կարգախոս մնաց, իսկ եթե այն սեղի է ունեցել, Թումանյանի տուն-թանգարանի աշխատակիցների դատարանով «մշակութային հակահեղափոխություն» է, ամենադատարան ձեռով:

Պատկերացնում եմ այդ երեխաներին ինչ կորսված են վերադարձել գյուղ չէ՞ր վախենում, որ նրանց մոտ մի դասարան առաջանա՞ր բա ո՞ւմ համար ենք դասարան սահմանը: Չեք վախենում, որովհետեւ լավ գիտեմք, որ նրանք մոտ այդ հարցը երբեք չի առաջանա, նրանք են մեր հայրենիքը: Այդ երեխաներն են մեր աղաքան: Եւ այդ երեխաները՝ թանգարանների դռներն իրենց առաջ փակող աշխատակիցների երեխաներից հաստատ վազը չեն, դատարան չեն, դեռեա ավելին... Նրանք սահմանամերձ գյուղի բնակիչներ են, արդեթճանական ամենօրյա ազդեցության կրողները, նրանք են իրենց կրծքին վերցնում դեղի Երեւան եկող թեմանու հարվածը, սա ի՞նչ անարդուց վերաբերմունք է:

Ամո՞թ... Երեխաները հենց այնպես էին եկել, առանց որեւէ նախարարության թվայնաչափի, եկել են սահմանամերձ գյուղից, մոտենում էլ գունար չկա՝ թանգարանին վճարելու, ղեկ է արգելել մասնա մուտքը մշակույթի օջախ, հնարավոր չէր բացառություն անել, դուր ուրեք եք, որ արգելեք սահմանափակ երեխայի, որեւէ երեխայի մուտքը որեւէ մշակութային օջախ: Եթե երեխան սահմանամերձ գյուղից հասել է մայրաքաղաք եւ ցանկանում է ներս մտնել, նույնիսկ առանց տոմսի, ոչ ոք իրավունք չունի նրան արգելելու, ավելին՝ ինչ-որ սեղ ղեկ է ուրախանում, որ մշակույթը ձգում է մեր փոփոխներին: Ասեմք, դուր՝ սեղի աշխատակիցները, ձեր երեխաներին տոմսե-

Ստորեւ քարզանաբար ներկայացվող հոդվածի հեղինակը ամերիկացի ֆուդ սցենարիստ, ռեժիսոր, դրոշմաբան եւ ֆրդական «Նյու Ուեյվ Սի-նեմա» ընկերությունում որդես խմբագիր աշխատող Ջանո Ռոզբերհան է, որ 4-մասանոց հոդվածաւար է տղագրում «Rudaw» կայքում՝ նվիրված ֆրդական կինոյի դասնությունը:

Մեր օրերի ֆուդ ռեժիսորների մեծամասնությունը օտար երկրներում է սովորել ֆիլմ նկարահանել, մի մասը Իրանում, մյուսները՝ Եվրոպայում: Բայց նրանք միասնական են այն հարցում, որ աշխարհին դասնելու լիք բան ունեն եւ ցանկանում են, որ աշխարհը լիք իրենց: Այդ դասնությունները գուցե համաշխարհային հնչեղության մակարդակի չեն, բայց հուզումնալի են եւ արցունքներ են խլում դիտողներից: Իրականում ֆուդ ֆիլմաբանները իր ժողովրդի դեպքում է, որ աշխարհի առաջ դասնում է բացում, որդեսայի սարքեր ազգությունների մարդիկ ծանոթանան եւ ճանաչեն ֆուդի դասնությունը, մշակույթը եւ սառաղանջը: Ինչպես Դեյվիդ Ռուսինը նշում է «Variety» դասնականում, «Ջի-

ված Քիրմանցահի Դալահու լեռներում, «Սադեք անունով ֆուդը» (Սադեք Տեղվարի, 1972), «Աբու Յասինը Լորից», «Քուրդ աղջիկը», «Քուրդ Յուսեյնը» եւ «Քրդիսանի ձիավորները»: Դրանք մեծ մասամբ էժանագին թրիլերներ են կամ ուռճացված մեղդրամաներ: Բայց ամենահասկանալիները Բուրբեյում Խան Բահադուր Արաբի Իրանի կողմից նկարահանված «Աղջիկը Լորից» (1933) ֆիլմն է, որ ֆրդական նահանգ Լորիսանն է ներկայացնում որդես գուդերի ու ավազակների վայր: Հետաքրքրական այն է, որ Յուսեյնը մասնաւոր դասնական է այդ ֆիլմը, որ ծանոթ է նաեւ «Երկվա եւ այսօրվա Իրանը» խորագրով, առաջին դասնական նկարահանված ֆիլմն է: Պե՛տք է նշել, որ վերջին քաղաքի իրանական ֆիլմերում ֆրդերը ավելի դրական ձեռով են ներկայացված, ինչպես օրինակ Աբբաս Քիառոսանի «Քամին մեզ ֆեւելու է» (1999) եւ Սամիրա Մախմալբաֆի «Գրասախակներ» (2000) ֆիլմերը: Ինչ վերաբերում է արեւմտյան երկրների ֆիլմերին, միակ գեղարվեստական ֆիլմը, որ կարող են հիշատակել՝ գերմանացի ռեժիսոր Ֆրանց Ջոզեֆ Գոթլիբի 1965-ին նկարահանած «Wild Kurdistan» (Վայրի Քրդիսան) ֆիլմն է, որ ֆրդերին եւ այլ օսմանյան

Քրդական կինոն ուշադրություն է դասնցում

յան» ֆիլմը մարդկային տեղ է տալիս Հայաստանի կոստրածներին: Այդ տեղում ու հնչեղություն տալի է մղում ֆուդ ռեժիսորներին ֆիլմեր արտադրելու:

քաղաքի արեւելյան խմբավորումներին ներկայացնում է համաձայն ֆիլմի վերնագրի:

Բացի Քրդիսանից ֆիլմեր նկարահանվել են նաեւ այլ երկրներում, ինչպես օրինակ Հիւսան Ջամանի «Winterland» (Ջմեռային երկիր), Հիւսան Սալեմի «Vive La Mariee... et la Liberation du Kurdistan» (Կեցցե՛ք նորահարսը... եւ Քրդիսանի ազատագրումը) եւ Սահիմ Օմեր Կալիֆայի «Zagros» (Ջագրոս) ֆիլմերը, որոնք համադասնականաբար նկարահանվել են Օսլոյում, Փարիզում եւ Բրյուսելում, 2007-ին, 1998-ին եւ 2018-ին:

Պե՛տք է ավելացնել, որ ֆուդ արվեստագետները բավական մեծ նոդաս են ունեցել իրենց իւրաքանչիւր կինեմատոգրաֆիայի ոլորտում, հասկադես Իրանում եւ Թուրքիայում: Դրանց թվում են Յահիա Ֆաիֆի «Վարդը» (1956), Կամիրան Հունանի «Սայիդ է-Ֆեռնի» (1957) եւ «Ամուսնության օրագիրը» (1960), Հիւսեյն Լաբիբի «Աւան սերերները» (1964) եւ Աբդուլազիզ Ուալիի «Ջոզում» (1954) ֆիլմերը: Որոշ ֆիլմեր իրենց ավարտին չեն հասել իւրաքանչիւրներին ստեղծած խոչընդոտների հետեանում:

Այլ՝ ոչ ֆրդական թեմաներով ֆիլմերից հիւսեմ Կարգան Կադերի՝ այս սարի նկարահանված «Trading Paint» (Գույների փոխանակում) ֆիլմը Ջոն Տրալոյսայի մասնակցությամբ, եւ իմ երկու ֆիլմերը՝ 1995-ի «Dance of the Pendulum» (Ճոճանակի դասը) եւ 2013-ի «Chaplin of the Mountains» (Լեռների Չաղիլը), որի դերասաններից մեկը ֆուդ է, մյուս երկուսը՝ ամերիկացի եւ ֆրանսիացի:

Քրդական մրցանակի արժանացած կինոնկարներից կարելի է հիշատակել Նիզամեթին Արիկի՝ 1992-ին Հայաստանում նկարահանված «Երգ Բեկոյի համար» եւ Տաջիկստանում 1993-ին Մահդի Օմեդի դասնասած «Թունել» ֆիլմերը:

Ինչ վերաբերում է ֆրդերի մասին ոչ ֆուդ ռեժիսորների նկարահանած ֆիլմերին, առաջինը ղեկ է նշել հորհրդային Հայաստանից ռեժիսոր Համո Բեկնազարյանի «Ջարե» (1926) ֆիլմը: Իսկ միջազգային ճանաչման արժանացած առաջինը՝ թուրքերենով նկարահանված «Յոլ» (Ճանադար) ֆիլմն է, որը ցուցադրվել է Կաննում 1982-ին:

Աղբեղնող փաստ է, որ Քրդիսանի սարքեր քաղաքներում գործող երեք գործընկերներից աստեղը խոսափում են իրենց ֆիլմերը ներկայացնել Քրդիսանի դիտակի ներքո՝ դասնառաքանելով, որ մարկեթինգի դասնացնելից են առաջնորդվում, սակայն ես նման արարքը համարում եմ շփոթեցնող, անբացատրելի եւ անթույլատրելի:

«Ջարե» համը կինոյի ժամանակներում է նկարահանվել Հայաստանում եւ ներկայացնում է ֆուդ-եզդիական սիրո մի նուրբ դասնություն, որտեղ Սայիդը՝ ֆուդ աղաք հովիվը (Հրաչյա Ներսիսյան) սիրում է Ջարեին (Մարիա Տեմազի), որի գեղեցկության համընդ-Բեկը: Վերջինս խոչընդոտներ է ստեղծում, բայց վերջում հաղթանակում է սերը: «Ջարե» համարում են ֆրդական կենցաղին վերաբերող առաջին ֆիլմը:

Յանկանում են ավարտել հոդվածաւարի այս հասկածը՝ հիշատակելով 2015-ին սեղի ունեցած մի դեղմ, երբ Հոլիվուդի արտադրողները լրասվության ասոցիացիան (HFPA) «Մեկ մոմ, երկու մոմ» ֆիլմը ներկայացրեց «Ոսկե գլոբուսի» մրցանակաբաւությամբ, այն ցուցակագրվեց որդես իրադյան ֆիլմ, եւ միայն իմ համառ ջանքերի շնորհիվ հետագայում ասոցիացիան համաձայնվեց իմ ֆիլմը ներկայացնել «Քրդիսան» դիտակով: Ես, անուուս, Իրաի դեմ ոչինչ չունեմ, բայց դարագադես ցանկանում եմ ամեն ինչ իր ձգրիս սեղը դեմ: Իրականում Քրդիսանի քաղաքում դասնասակ բոլոր ֆիլմերը Վիֆիդեղիայում որդես իրադյան են ներկայացված, որն անթույլատրելի են համարում: Որդես ճնշված ազգ մեր դասնքն է ներկայացնել մեր իմնությունը, որն անֆակսելի մասն է որդես որոշակիորեն այլ ազգության դասնակները մեր իրավունքի:

«Ջարե» հաջորդեց մեկ այլ համը ֆիլմ՝ «Քրդեր-եզդիները», նկարահանված 1933-ին Ամասի Մարտիրոսյանի կողմից: Այն դասնում է հորհրդային Հայաստանի ֆրդական մի գյուղում կոլեկտիւսություն հիմնելու մասին: Երկուսն էլ դասնական են Հայաստանի ազգային կինեմատոգրաֆիայի արիսիվներում:

Պատասխան՝ ՏԱՎՈՒՍ ԾՈՒԼԻՄՅԱՆԷ (The Arm. Mirror-Spectator)

Քրդերի մասին մի սասնյակ ֆիլմեր էլ նկարահանվել են Իրանում 1960-ականներից սկսած: Դրանց թվում են «Դալահուն» (Սիյանակ Յասանի, 1967) նկարահան-

Խմբ. կողմից. Հոդվածագիրը թերես սեղայակ չէ ֆրդական թեմայով մեկ այլ ճանաչված ֆիլմի մասին՝ «Վողկա լեմոնի», որ Հիւսեյն Սալեմը նկարահանել է 2003-ին, Հայաստանում:

